

Duhovna signifikantnost sakramenta bolesničkog pomazanja u kontekstu bolesničkog dušobrižništva

Klemen, Nikola

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:046715>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

**DUHOVNA SIGNIFIKANTNOST
SAKRAMENTA BOLESNIČKOG POMAZANJA
U BOLNIČKOM DUŠOBRIŽNIŠTVU**

Diplomski rad

Mentor: Doc. dr. sc. Josip Bošnjaković

Sumentor: Izv. prof. dr. sc. Suzana Vuletić

Student: Nikola Klemen

Đakovo, 2021.

Skraćenice

CUS = Crkva u svijetu, Split.

KS = Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

OŽ = Obnovljeni život, Zagreb.

UPT = U pravi trenutak, Đakovo.

KKC = Katekizam Katoličke Crkve.

Ostale kratice upotrijebljene u ovome radu

br. = broj

čl. = članak

itd. = i tako dalje

lat. = latinski

npr. = na primjer

str. = stranica

sv. = svezak

tj. = to jest

ur. = uredio/uredili

prir. = priredio

usp. = usporedi

SADRŽAJ

Skraćenice.....	1
<i>Sažetak</i>	3
<i>Summary</i>	4
UVOD.....	5
1. POIMANJE BOLESTI I PATNJE	7
1.1. Bolest i patnja kao sastavni dio života	7
1.2. Tumačenje bolesti i patnje iz medicinskoga vida	10
1.3. Pogled na bolest i patnju s biblijskoga gledišta	13
1.3.1. Starozavjetni pogled na bolest i patnju	13
1.3.2. Novozavjetni pogled na bolest i patnju	16
1.4. Bolest i patnja kao smisao budućega života.....	18
2. VAŽNOST SAKRAMENTALNOG ŽIVOTA U DUŠOBRIŽNIŠTVU BOLESNIKA	20
2.1. Sakramenti – vidljivi znakovi Kristove prisutnosti među ljudima.....	21
2.2. Povijesni razvoj sakramenta bolesničkoga pomazanja	24
2.2.1. Biblijsko utemeljenje sakramenta bolesničkog pomazanja.....	24
2.2.2. Bolesničko pomazanje od 3. do 15. stoljeća	26
2.2.3. Nauk Tridentskoga sabora o sakramentu bolesničkog pomazanja.....	27
2.2.4. Zaključci Drugog vatikanskog sabora o sakramentu bolesničkoga pomazanja	28
2.3. Milosni učinak sakramenta bolesničkoga pomazanja	30
3. DUŠOBRIŽNIŠTVO BOLESNIKA U PASTORALNOME RADU	34
3.1. Dušobrižništvo bolesnika.....	34
3.1.1. Pastoral bolesnika i umirućih.....	36
3.1.2. Dušobrižnik, znak utjehe i nade	39
3.1.3. Molitva za bolesnike	41
3.2. Izjave i smjernice Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske o pastoralu bolesnika	43
3.3. Pastoralni izazovi u bolničkom dušobrižništvu	47
3.3.1. Nedostupnost bolničkog kapelana.....	49
3.3.2. Odgađanje primanja sakramenta bolesničkoga pomazanja.....	51
ZAKLJUČAK	53
BIBLIOGRAFIJA.....	54

Sažetak

Duhovna signifikantnost sakramenta bolesničkog pomazanja u bolničkom dušobrižništvu

Diplomski rad analizira suvremenu situaciju i izazove s kojima se susreću bolesnici i djelatnici na pastoralnom području bolničkog dušobrižništva iz teološko-pastoralne, a napose filozofsko-teodicejske perspektive nastojeći pronaći sofrologijski smisao patnje i boli.

Pritom rad ukazuje na važnost sakramenta bolesničkog pomazanja te govori o nerijetko povijesno pogrešno interpretiranom tumačenju samog sakramenta koji je iznimno važan u kontekstu bolničkog dušobrižništva, palijativne skrbi i hospicijskog pokreta.

Diplomski rad želi ukazati na poteškoće u samom pastoralu bolesnika jer nerijetko ni sami bolesnici u strahu od neminovno nadolazeće smrti ne žele primiti sakramente ispovijedi i bolesničkog pomazanja, dok se s druge strane događa da nemaju ni pravodobne mogućnosti, ako bolnički kapelan obavlja još neke druge službe te se ne može potpuno posvetiti bolnici ili hospicijima te na taj način biti nada i utjeha u trenucima umiranja.

Ključne riječi: *bolesničko pomazanje, bolničko dušobrižništvo, bol, patnja, sakrament bolesničkog pomazanje, dušobrižnik.*

Summary

Spiritual significance of the sacrament of anointing of the sick in hospital pastoral care

This graduate thesis analyzes the current situation and challenges faced by patients and staff in the field of hospital pastoral care from a theological-pastoral, and especially philosophical-theological perspective, trying to find a sophrological meaning of suffering and pain.

The paper points out the importance of the sacrament of anointing of the sick and speaks of the not infrequently historically misinterpreted explication of the sacrament itself, the one sacrament that is extremely important in the context of hospital pastoral care, palliative care and the hospice movement.

The thesis wants to point out the difficulties in the pastoral care of patients, because often the patients themselves, in fear of inevitable death, do not want to receive the sacraments of confession and anointing of the sick, while on the other hand it may occur that they do not have timely opportunities if the hospital chaplain also has some other duties and is not able to fully dedicate himself to the hospital or hospices and thus be a hope and consolation in moments of dying.

Key words: *anointing of the sick, hospital pastoral care, pain, suffering, sacrament of anointing of the sick, pastor / chaplain / pastoral care worker.*

UVOD

Jedno od najčešćih pitanja koja upućujemo jedni drugima jest: „Kakvo ti je zdravlje?” Prigodom čestitanja različitih slavlja zaželimo jedni drugima dug i zdrav život. Na temelju tih učestalosti željene svakodnevice vidljivo je isključenje bolesti i patnje. Iako smo svjesni da je bol i patnja sastavni dio života, želimo biti lišeni toga.

U svjetlu rečenoga postavlja se onda i pitanje razumijevanja sakramenata, a osobito sakramenta bolesničkog pomazanja. Mnogi su ostali još pri onom starom poimanju da je taj sakrament za umiruće i da je on posljednji susret sa svećenikom. Da nakon toga čovjek nužno umire. Iako se u pastoralu i katehezi naglašava njegov ozdravljajući učinak, teško je promijeniti već uvriježeno mišljenje i poimanje. Osobito uz taj sakrament vezan je najtanji i najranjiviji period života kad čovjek prolazi kroz patnju i bol.

Iako znamo da su bol i patnja sastavni dio života, poput radosti i zdravlja, ipak nevoljko to prihvaćamo, štoviše odbacujemo i ne mirimo se s tim, nego ta stanja promatramo kao Božju kaznu i odsustvo Božje ljubavi. Današnji kršćani pritisnuti vanjskim mišljenjem sami polako malakšu zbog patnje i boli te time sami gube vjeru i pouzdanje u djelotvornost sakramenta bolesničkog pomazanja. Nerijetko se čuje među teolozima, pa i klerom, da ni njima samima nije u potpunosti jasan ni blizak spomenuti sakrament. Kao da se premalo pažnje posvećuje tome sakramentu koji je izravan Božji dodir u trenutku kad smo najranjiviji i osjećajni, kada pomalo sve pada u drugi plan i vidimo da je život uistinu poput trave koja se suši i vene (usp. Ps 90,6). U tim se trenucima čovjek lišava svega nebitnoga, svega onoga za čim je možda žudio cijeli život, odbacuje čak i ono u što je ugradio cijeloga sebe. Vidi da polako nestaje i da treba prijeći iz ovoga života u vječni život.

Stoga smatramo da je prigodno upravo pisati i govoriti o tim pitanjima i temama koje se odnose na posljednje trenutke naših života ili pak, s druge strane, prolazne trenutke pri bolesti za koju medicina danas ima rješenje i lijek te nije nužno da je u pitanju umiranje.

Patnja i bol prisutne su i prate nas od početka pa sve do kraja života. Kao kršćani imamo mogućnost sakramentalnog načina života i tako crpiti snagu u Bogu koji nam iskazuje svoju milost i milosrđe upravo po sakramentima.

Izazvani brojnim pitanjima koja si čovjek u trenucima boli i patnje postavlja, pristupamo široj analizi u ovome radu te pokušavamo osvijetliti moguće odgovore te pristupe boli i patnji, sakramentima i samom dušobrižništvu.

U prvom poglavlju diplomskog rada želi se istaknuti da su bol i patnja sastavni dio ljudskoga života i da ih život jednostavno ne može biti lišen. Stoga ćemo govoriti najprije iz medicinske perspektive, kako medicina tumači boli i patnju, kako ih definira i na koji im način pristupa. Zatim u istom poglavlju povlačimo paralelu s biblijskim poimanjem i doživljajem boli i patnje. Na koji način ljudi u *Starom zavjetu* doživljavaju te teške životne trenutke? Kako su se suočavali s njima na jedan primitivan način jer nisu imali saznanja iz medicine kakva mi imamo danas, a kako su bol i patnja tumačeni u *Novom zavjetu*? Poznato je da je Isus ozdravio mnoge patnike i bolesnike, što je jako bitno jer vidimo da i sam Bog suosjeća s ljudskom patnjom i da je Bog osjetljiv na čovjekove suze.

U drugom poglavlju govor je o važnosti sakramentalnog života u dušobrižništvu bolesnika. Najprije ćemo definirati što su uopće sakramenti, koje je njihovo etimološko tumačenje te kako ih je Crkva definirala tijekom povijest, analizirajući sakrament bolesničkog pomazanja, koji je bio različito tumačen.

U trećem poglavlju riječ je o samom pastoralnom radu i dušobrižništvu bolesnika. Crkva je oduvijek pridavala važnost da u trenucima prelaska iz ovoga života u vječni život vjernik kršćanin bude osnažen i ohrabren vjerom i nadom koju je tijekom života ispovijedala. S druge pak strane, svjesna je da je osobi u tim trenucima potrebna blizina druge osobe, a osobito je hvalevrijedno da osoba umire u prisustvu dušobrižnika koji će je na nekakav simboličan način izručiti na ramena *Dobroga Pastira*. Naglašava se da je dušobrižnik zapravo znak utjehe i nade. Utjehe da sve što je čovjek u svojoj slabosti pogriješio Bog mu prašta i nade da će ugledati lice milosrdnog Oca. Želja je svakako naglasiti i koje je smjernice izdala naša mjesna Crkva prigodom Druge sinode (1998.-2002.) u svojim zaključcima o pastoralu bolesnih i umirućih. A na samom kraju govor je o samim pastoralnim izazovima u bolesničkom dušobrižništvu.

1. POIMANJE BOLESTI I PATNJE

Bolest i patnja bliski su pojmovi, a u sebi opet različiti. Dok se bolest više promatra s biološkog, organskog i fizičkog vida, patnja se smješta u području psihološkog, duševnog i duhovnog. Osim tog višedimenzionalnog, s obzirom na psiho-somatski odraz, mogu se i promatrati s različitih gledišta te se o njima može govoriti u brojnim područjima znanosti. Tako su često zastupljene kao neizbježno pitanje teologije, filozofije, teodiceje, psihologije, sociologije, medicine, ali i raznih umjetnosti koje u njima pronalaze nadahnuće.

Patnja i bol stvarnosti su o kojima je svaki čovjek promišljao, ali i doživio. Svaki čovjek iskusio je osjećaj boli. Svaka patnja i bol različite su i ne daju se mjeriti nikakvim mjerilima. Upravo nas ta raznolikost područnog proučavanja tih pojmova potiče da ih i sami istražimo. Tako ćemo u ovome prvome poglavlju kratkim znanstvenim presjecima prikazati ta dva pojma te o njima donijeti bitne zaključke.

1.1. Bolest i patnja kao sastavni dio života

„Tko ljubi sina svoga, često ga bješe šibom, da se na koncu u njemu obraduje.

Tko valjano odgaja svoga sina, imat će od njega koristi i ponosit će se njime među znancima svojim.

Tko pouči sina svoga, čini zavidnim neprijatelja svoga i raduje se pred prijateljima svojim.”
(Sir 30, 1-3)

Ako želimo razmišljati o poimanju i definiranju bolesti i patnje, uviđamo da se radi o složenom fenomenu koji se ne može obuhvatiti jednom jednostavnom definicijom.

Zemlja je nastanjena različitim ljudima koji se međusobno razlikuju u kulturi i materijalnoj zbrinutosti, po stavovima i mnogim drugim društveno-političkim opredjeljenjima. Mađutim, unatoč svim podjelama i razlikama ono što sve povezuje i što je svatko osjetio u svome životu jest bolest, bol i patnja. Stvarnosti kojima nitko ne može izmaknuti i ostati pošteđen. Ta se tri pojma poput sinonima međusobno dotiču i isprepliću. Bol podrazumijeva u samoj sebi tjelesnu pojavu, dok je patnja više psihološka pojava.

U jednom od svojih djela profesorica moralne teologije i kliničke bioetike Suzana Vuletić ističe kako je patnja nešto što se ne može odvojiti od čovjeka.

„Patnja i bol sastavni su dio ljudske prirode, naš neprestani životni pratilac, naše najbolnije ljudsko iskustvo. Rađamo se u porođajnim bolima. Patnjama se probijamo kroz život. Smrtna nas borba ponovno ispraća patnjom rastanka i oproštajem u suzama. Ona nije samo

tjelesna bol koji možemo odstraniti šakom tableta, potisnuti psihoterapeutskim razgovorom ni kupiti si duhovno stanje sreće materijalnim dobrima. Čini se da je ona nezaobilazna i univerzalna životna činjenica svih epoha, uzrasta, statusa i svih vjeroispovijesti.”¹

Čovjek u životu može odabrati ili odbaciti različite stvari i pojave te na taj način postati slobodan od pojedinih, međutim nije pošteđen i slobodan patnje, ali zanimljivo je da čovjek može patnju prihvatiti, naučiti se čak i živjeti kao patnik.

Odakle uopće i zašto patnja?

„Zagonetka patnje i boli odiskonski je i trajni čovjekov problem. Nijedan smrtnik ne može umaknuti patnji, tako da se može reći da je ona sastavni dio ljudske prirode i njezine egzistencije. Prati čovjeka od rođenja do groba. Patnja je toliko isprepletena sa životom da se može smatrati njegovom pretpostavkom. Gdje je život, tu je i bol. Tamo gdje nema boli, nema ni života.”²

Govoreći o psihološko-egzistencijalnoj patnji, prof. Vuletić definira patnju kao subjektivno stanje te ističe da je vezana uz osobne vrijednosti. Može biti definirana, u slučaju bolesti, kao osjećaj tjeskobe i ranjivosti. Izvan tjelesne dimenzije obuhvaća šire, psiho-socijalne i duhovne aspekte. Bol i patnja uzajamno pojačavaju se. Jaka i postojana bol može u svim dimenzijama utjecati na patnju. I obratno; čeznutljivost, potištenost, usamljenost ili osjećaj besmislenosti života mogu pojačati bol.

Sveti papa Ivan Pavao II. u svome djelu *Spasonosno trpljenje* ističe da ljudska bolest i patnja u sebi predstavljaju svojevrsan svijet koji postoji i srođen je zajedno s čovjekom, koji se u njemu pojavljuje i prolazi. Poneka bol ili patnja ne prolazi, nego se u njemu utvrđuje i produbljuje.³ Zbog toga čovjek danas više no ikad razmišlja i suočava se s tim pojmovima jer su sveprisutni, no on ih, nažalost, ne poznaje i ne pronalazi u njima smisao i svrhu svoje egzistencije. U čovjeku postoji strah od patnje i bijeg od boli.

Što čovjek može učiniti ako dođe u stanje patnje?

Jedan od poznatijih rimskih filozofa izrekao je jednom prigodom rečenicu koja je tijekom povijesti postala krilatica mnogih: *Vivere militare est.*⁴ Uviđamo da već stari rimski

¹ ŽIVKOVIĆ, Ilija; VULETIĆ, Suzana, *Posljednji trenutci prije vječnosti. Teološko-bioetički naglasci shvaćanja smrti i psihološko-duhovne intervencije namijenjene umirućima i ožalošćenima*, Sveta Nedjelja, 2016., str. 31.

² Isto, str. 33. Također o tematici boli i patnji vidi: VULETIĆ, Suzana; JURANIĆ, Brankica; MIKŠIĆ, Štefica; RAKOŠEC, Željko, Palijativne potrebe umirućih i ožalošćenih u terminalnoj fazi, D. Puntarić; I. Stašević; D. Ropac i suradnici (ur.), *Javno zdravlje*, Biblioteka: Udžbenici Hrvatskog katoličkog sveučilišta, Zagreb, 2017., str. 894.

³ Usp. IVAN PAVAO II., *Spasonosno trpljenje*, (11. veljače 1984., Rim), Zagreb, 1985., br. 8.

⁴ Lat. *Živjeti znači boriti se*. Vidi: Stipe JURIĆ, *Što je Bog rekao o patnji*, Zagreb, 1997., str. 98.

narod život prepoznaje kao borbu koja ima smisao i svrhu i u kojoj moramo pobijediti. Na tragu toga bolesti i patnju možemo prepoznati upravo kao takvu borbu. Zbog toga dolazimo do pitanja smisla bolesti i patnje u ljudskoj egzistenciji.

Svaki čovjek traži smisao, no jedan od velikih problema današnjice jest da se u bolesti i patnji ne vidi smisao vlastitog postojanja. Dobar dio ljudi to ne uviđa pa čak ni kršćani čiji je Bog patio i po toj patnji spasio čovječanstvo od vječne patnje i boli. Patnja prouzrokovana bolesti zaista ima smisla, samo je treba razumjeti i okarakterizirati u svome životu kao spasonosnu vrijednost. Čovjek po patnji i bolesti može svoj duh uzdići na višu razinu – svoju dušu pročistiti jer svaka patnja i bol nas uči poniznosti. Pitanje zdravlja i patnje, odnosno bolesti, izmiče ljudskim sposobnostima i ingerenciji. Čovjek nije sposoban ni razboljeti se ni ozdraviti, ni skratiti ni produžiti život.⁵

Tanja Radionov, profesorica psihologije, u svom članku ističe kako je neminovno da svaki čovjek pati i zato se s pravom pita: „Zašto patnja? Zašto bolest? Zašto trpljenje? Zašto baš ja?” Iz tih pitanja ne može proizići jednoznačan odgovor koji će udovoljiti svakomu jer naši ljudski odgovori ostaju nepotpuni pred tim velikim tajnama.⁶ Pokušavalo se na razne načine i različitim gledištima na njih odgovoriti, no uvijek ostaje onaj tajanstveni motiv. Taj zagonetni motiv, koji možemo okarakterizirati kao besmislen ostatak, svoj zadovoljavajući odgovor može pronaći u religiji. Religija i čovjek vjernik, mogu razriješiti besmisleni ostatak ovoga života jer su uvjereni da bolest, patnja, ali i smrt nije posljednja riječ, nego samo prijelaz u vječni život.⁷

Mihaly Szentmartoni, katolički svećenik i psiholog, ističe da će vjernik patnju i bolest okarakterizirati kao: znak, poziv i izazov.⁸ Patnja kao *znak* označava stvarnost da nas Bog nije zaboravio, već od nas traži nesebičnost, požrtvovnu ljubav, bol, iz kojih se nazire Božje odabranje i suobličenje njemu i njegovim patnjama podnesenim za nas. Patnju možemo gledati kao *poziv* na djelovanje ili na molitvu jer patnjom možemo dublje prodrijeti do tajne svojega života i u konačnici do spoznaje Boga. Na tom putu patnju možemo gledati i kao *izazov* za

⁵ Usp. Tanja RADIONOV, Smisao života i patnje promatran kroz katoličko-teološku i psihološko-logoterapijsku perspektivu, *Obnovljeni život*, 2 (2017.) 1., str. 1.–2.

⁶ Usp. *isto*, str. 2.

⁷ Usp. Mihaly SZENTMARTONI, *Psihologija duhovnog života*, Zagreb, 1990., str. 183.

⁸ Usp. Tanja RADIONOV, Smisao života i patnje promatran kroz katoličko-teološku i psihološko-logoterapijsku perspektivu..., str. 3.

svakoga čovjeka. Jer upravo taj izazov može biti određena prekretnica na promjenu – *metanoiū*, a o samom čovjeku ovisi hoće li se promijeniti na bolje ili ne.⁹

Čovjek zahvaćen patnjom ili bolešću može postati jači i snažniji. Može se izdići iznad toga i prihvatiti ih poput izazova da se upusti u borbu ili, s druge strane, može se prepustiti i odustati.

Arthur Theodor Jores, njemački liječnik i suosnivač znanstvene psihosomatike, naglašava da su bol i patnja zadaće koje nam život postavlja da na njima rastemo. Tako mnoge bolesti od kojih obolijeva čovjek dovode do novoga čovjeka i preobraženja života. Stoga će svaka bolest i patnja koja ide uz nju izazvati u oboljelome izazovni i poticajni karakter da se bolest podnese i svlada te da se krene na nov život.¹⁰

Čovjek ne smije pokleknuti pred bolešću, nego se treba s njom suočiti i boriti koliko god ona opasna i jaka bila. Suvremeni čovjek ne podnosi patnju, bolest, starost. Današnji čovjek želi ostati vječno mlad i zdrav. Osobito ne želi patnju pa stoga suvremenom svijetu nameće ideju proizvoljno, eutanazijskih ubijanja starih i bolesnih pod izlikom dostojanstvenog umiranja, da im se smanji patnja i bol, da ne muče sebe, ni druge oko sebe. Na taj se način samo u biti vrijeđa dostojanstvo čovjeka, stvorena na sliku Božju.

Patnja i bol situacije su u kojima rijetki vide neki smisao. Još su rjeđi oni koji iz patnje i boli izvuku i neku korist, a malo tko da bi u tim ljudskim stvarnostima prepoznao vrijednost trpljenja ili pak mogućnost spasenja ili, kako Jores često ističe, „spasenjsko trpljenje”.¹¹

1.2. Tumačenje bolesti i patnje iz medicinskoga vida

„Sine moj, u bolesti ne budi potišten, već se Bogu moli, jer on zdravlje daje. Bježi od nepravde i ne budi pristran, i od svih grijeha očisti srce. Prinesi žrtvu blagomirisnu i spomen-žrtvu i pretio dar prema imanju svojem. Ali i liječniku mjesta daj, i njega je Gospod stvorio: nek' nije daleko od tebe, jer i on je potreban. Katkad je spas u ruci njihovoj, jer se i oni Bogu utječu da im poda milost izlječenja i lijek za spas života.”
(Sir 38, 9-14)

O bolesti možemo govoriti iz različitih uglova i perspektiva. Donosimo na koji način o bolesti govori medicina, a kako je u samoj sebi puno više i šire doživljava teologija i bioetika.

⁹ Usp. *isto*, str. 3.

¹⁰ Arthur JORES, *Čovjek i njegova bolest*, Zagreb, 1982., str. 108.

¹¹ *Isto*, str. 18.–19.

U svojoj suautorskoj knjizi s prof. I. Živkovićem, istaknutim psihologom i duhovnikom, prof. Vuletić ističe da u bolesti čovjek duboko proživljava svoju nemoć, krhkost, ograničenosti i privremenost. Tako da, osim tjelesne dekadencije bolest prožima i onu psihološku, emotivnu i duhovnu dimenziju. Razarajući čovjeka u nutrini njegova bića, stvaraju mu tešku egzistencijalnu patnju.¹² Tako se svaka bolest odražava na čovjekov cjelokupni bitak; holistički: na njegovu psihu, duh i tijelo.

Kao bića razumom obdarena svjesni smo da postoji uzrok koji dovodi do bolesti i patnje koje nas obuhvaćaju u našem cjelovitom biću. Obuhvaćaju tijelo i sam duh. No njima samima uvijek prethodi zdrav i cjelovit čovjek. Tako zdravlje, prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije koju preuzima dr. Andrija Štampar, predstavlja stanje potpunog tjelesnog (fizičkog), duševnog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsutnost bolesti i iznemoglosti.¹³ „Tako bi bolest bila definirana kao odsutnost svega ovoga navedenog ili kao poremećaj normalnih zbivanja u organizmu nepravilno odvijanje životnih funkcija kao reakcija na izvanjske ili unutrašnje nadražaje mehaničke, fizikalno-kemijske, biološke ili psihološke prirode”.¹⁴

Kada bismo terminološki gledali na ta dva pojma, bolest (*morbus*) predstavlja poremećaj sa specifičnim uzrokom i prepoznatljivim znakovima i simbolima. Ona je abnormalno stanje organizma koje se po svome trajanju i jačini dijeli na akutnu i kroničnu, a uz to se može dijeliti i na organsku i funkcionalnu, opću i lokalnu, naslijeđenu i stečenu, zaraznu i nezaraznu.¹⁵

Uz bolest kao stanje treba vezati i njezin uzrok. „Uzrok bolesti može biti endogene ili egzogene naravi, a posljedica djelovanja endogenih ili egzogenih podražaja očituje se u različitim genskim, molekularnim, biokemijskim fizikalnim, mehaničkim ili psihološkim promjenama.”¹⁶ Takav uzrok potrebno je što prije detektirati da bi se moglo pravilno i učinkovito djelovati jer cilj je svakoga liječničkoga postupka kauzalno liječenje. „Liječenjem bolesti poboljšava se zdravstveno stanje bolesnika, tako da nakon oporavka (rekonvalescencije) nastupa potpuno izlječenje (lat. *sanatio ad integrum*) ili djelomično

¹² Usp. ŽIVKOVIĆ, Ilija; VULETIĆ, Suzana, *Posljednji trenutci prije vječnosti. Teološko-bioetički naglasci shvaćanja smrti i psihološko-duhovne intervencije namijenjene umirućima i ožalošćenima...*, str. 40.

¹³ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina, O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji*, Zagreb, 2016., str. 29.

¹⁴ Marko JUKIĆ, *Očuvanje zdravlje – liječenje bolesnika*, Nedeljko Ante Ančić i Nikola Bižaca (prir.), *Kršćanstvo i zdravlje*, Split, 2006., str.29.

¹⁵ Usp. *Bolest*, I. Padovan (ur.), *Medicinski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1992., str. 115.

¹⁶ Slavica DODIG, *Biblijska medicina, O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 49.

poboljšanje zdravstvenoga stanja kad mogu ostati neke posljedice bolesti (lat. *residua morbi*).¹⁷

Kod bolesti ne smijemo zaboraviti njezin pritajeni karakter. Zbog toga je veoma važno, posebno za nas kršćane, naći smisao svoga života, voditi se kršćanskom naukom (umjerenosti u jelu i piću, duhovnom snagom, moralnim ponašanjem i dr.). Svakako da je bitno i naći zanimanje jer se radom, ali i molitvom možemo sačuvati od obolijevanja. Tu nam uzor mogu biti redovničke zajednice, a posebno benediktinci i njihovo pravilo *Ora et labora*.¹⁸

Patnja (*passionis*), slično kao i bolest, predstavlja jedan od poremećaja u ljudskome organizmu.¹⁹ „No, nju trebamo okarakterizirati, kao nešto šire od bolesti, nešto složenije i dublje ukorijenjeno u samu ljudsku narav.”²⁰ Ona je svakom čovjeku kao urođena i nitko od patnje nije pošteđen u svojoj svakodnevnici. „Gradacija boli/bola dovodi do patnje odnosno trpljenja, tj. stanja u kojemu čovjek podnosi neizmjernu bol (fizičku, duševnu, moralnu), muku, nesreću, žalost, nepravdu.”²¹ Patnju se dugo držalo kao sinonim za bol i obratno. Bolovi predstavljaju osjećaj do kojeg dolazi zbog narušenog zdravstvenog stanja, bolest određenog organa i očituje se više na tjelesnoj razini, dok je patnja složenije stanje. Uzrokovana je tjelesnim bolom, ali se očituje i na psihološkoj i društvenoj razini.²²

Kad na nju gledamo iz medicinske perspektive, u mnogim će slučajevima liječnici reći da je bol koja uzrokuje patnju jedna od sretnih okolnosti, tj. sretnih slučajeva za utvrđivanje bolesti.²³ S njezinom pomoći liječnik može dati određenu dijagnozu i utvrditi što je s pacijentom koji pati. Često će liječnici utvrditi da se u patnji čovjek suočava s nepredviđenim granicama vlastitog trpljenja. Otuda je patnja subjektivno iskustvo prevare koja razbija idealnu sliku koju je čovjek imao o sebi.²⁴

Taj kratki presjek, koji gleda na bolest i patnju iz medicinske, tj. zdravstvene perspektive možemo zaključiti jednim jednostavnim pitanjem, ne nijećući sve blagotvorne

¹⁷ Slavica DODIG, *Biblijska medicina, O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 50.

¹⁸ Usp. <https://magnifikat.hr/sv-benedikt-ora-et-labora-za-zivot-vjecni-vjecni-odmor/> (pristupljeno 3. ožujka 2021.).

¹⁹ Usp. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=47012> (pristupljeno 4. ožujka 2021.).

²⁰ IVAN PAVAO II., *Spasonosno trpljenje...*, br. 5.

²¹ Slavica DODIG, *Biblijska medicina, O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji...*, str. 109.

²² Usp. ŽIVKOVIĆ Ilija; VULETIĆ Suzana, *Posljednji trenutci prije vječnosti. Teološko-bioetički naglasci shvaćanja smrti i psihološko-duhovne intervencije namijenjene umirućima i ožalošćenima...*, str. 35.

²³ Usp. Manfred LÜTZ, *Užitak života, Protiv terora dijete, manije zdravlja i kulta fitnessa*, Split, 2015., str. 159.

²⁴ Usp. Josip CVITKOVIĆ, Patnja i rubne osobe, *Počeci*, 2 (1997.) 2., str. 11.

dosege medicine: Može li medicina osigurati život?²⁵ Medicinska nastojanja idu za tim da sačuvaju čovjeka, da mu osiguraju život bez prevelike muke, što je drukčije od religioznog principa spašenoga čovjeka.

Spašeni čovjek teži za kraljevstvom – kraljevstvom kao prostorom u kojem čovjek otkriva da se može povjeriti Bogu s one strane njegove povijesne borbe za život, ne štedeći ga i ne zaklanjajući čudesnim zahvatima providnosti.²⁶ Zbog toga ćemo, u drugome dijelu ovoga poglavlja, prikazati bolest i patnju u biblijskim promišljanjima kao „pripravu” koja dovodi svakoga čovjeka do onoga preobraženja za vječni život.

1.3. Pogled na bolest i patnju s biblijskoga gledišta

„Sveto pismo jest velika knjiga o trpljenju.”²⁷ Tom rečenicom izrečena je sveprisutna patnja otkako je stvoren čovjek. Budući da se *Sveto pismo* dijeli na knjige *Staroga* i *Novoga zavjeta* koje su neizostavno povezane te se jedna u drugoj skrivaju i otkrivaju, cilj nam je ovim poglavljem prikazati početke tumačenja patnje i nošenje s njom od strane biblijskih naroda. Ovdje će nam jedni od glavnih likova biti izraelski narod, Job i Spasitelj Isus Krist.

1.3.1. Starozavjetni pogled na bolest i patnju

„Nevoljna je sudbina dodijeljena svima ljudima, težak jaram sinovima ljudskim od dana kad izađu iz utrobe majčine do dana kad se vrate majci svega živog. Predmet misli njihove, strah srca njihova – tjeskobno je iščekivanje dana smrtnoga. Od onoga koji sjedi na prijestolju slavnom do onoga koji sjedi u prahu i pepelu; od onoga koji nosi krunu i grimiz do onoga koji nosi prtenu odjeću – sve je gnjev, zavist, nevolja i nemir, strah od smrti, svađe i borba... Jer stvorovima svima, od ljudi do životinja, a sedmerostruko grešnicima – prijeti smrt i krv, i boj i mač, nesreće, glad, patnja, kuga. Sve je to stvoreno za grešnike, i zbog njih je do potopa došlo. Sve što je iz zemlje u zemlju se vraća i što je iz vode došlo u more odlazi.”
(Sir 40, 1-5a; 8-11)

Iskustvo patnje i bolesti o kojem razmišljamo svoju duboku prisutnost ukorijenilo je i u *Svetome pismu*.

²⁵ Usp. Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja*, CUS, Split, 2002., str. 15.–16.

²⁶ Usp. *isto*.

²⁷ IVAN PAVAO II., *Spasonosno trpljenje...*, br. 6.

Sveto pismo, kako smo istaknuli, jest velika knjiga o trpljenju, ali i velika knjiga o životu. Upravo nas to potiče da o tome promišljamo te pokušamo razumjeti kako su izraelski narod i njegovi pojedinci tumačili misterij patnje i bolesti.

Sveto pismo od samih početaka hvata se u koštac s ljudskim problemima patnje i bolesti te u njih pokušava proniknuti i pronaći njihove uzroke.²⁸ Postoji jedno vrlo jednostavno razmišljanje starozavjetnoga čovjeka u kojem se ističe: ako svijet ovisi o Bogu, ne samo u postojanju, nego i u odvijanju osobne i zajedničke povijesti, onda i bolest i patnja moraju biti protumačeni kao izravan ili neizravan učinak Božjeg zahvata.²⁹ Takvo razmišljanje protuslovno je onome što nalazimo u *Knjizi Postanka*.

U *Knjizi Postanka* Bog sve što stvara, stvara dobro – „I vidje Bog sve što je učinio, i bijaše veoma dobro.” (Post 1, 31). Iz toga nam se izvlači zaključak da od Boga zlo ne dolazi, a tako onda ni patnja ni bolest jer Bog stvara sve dobro. No i dalje nas muči problematika nastanka zla u jednom dobrom početnome svijetu.³⁰ Tu se zato trebamo vratiti na događaj iskonskoga (istočnoga) grijeha (Post 3, 1-24). Upravo njime prvi čovjek zloupotrebljava slobodu koju mu je Bog dao te unosi nered u svijet iskrivljavajući Božji plan, pretvarajući tako svijet u bolest, patnju, nesreću i jednu veliku nepogodu.³¹ Zbog toga će izraelski narod glavni uzrok patnje gledati u grijehu i neposlušnosti Bogu, a onda iz toga uzroka izvoditi zaključak da je svaki čovjek koji pati grešnik. No još se jedan zaključak ovdje izvodi, a taj je da ako patnja doista pretpostavlja grijeh i podsjeća na Božju srdžbu, tj. ako je ona, kao što je učila tradicionalna teologija, kazna za neki grijeh, onda trpljenje okajava grijeh, dovodi do pokajanja i ispovijedi grijeha (Ps 51, 130), do pomirenja i ponovne uspostave dobrih odnosa između čovjeka i Boga.³²

Gledajući danas na takvo razmišljanje izraelskoga naroda, ne ostajemo ravnodušni te potvrđujemo da je to pogrešno razmišljanje. Treba se osvrnuti na još jednu pogrešnu misao koja je kolala u izraelskome narodu, a ta je da Bog svakome naplaćuje prema njegovim djelima još za života ovdje na zemlji.³³ Upravo taj reciprocitet grijeh – patnja, jest da je bio kriv, no uvelike nam je približio misterij patnje i bolesti te dao o njima jasnu razliku. Reciprocitet grijeh – patnja se jasno očituje i kod biblijskoga lika Joba. *Knjiga o Jobu*, reći će Marijan Vugdelija,

²⁸ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Patnja i bol u svijetlu Biblije i ljudskog iskustva*, Franjevačka visoka bogoslovija Makarska, Zagreb, 1993., str. 18.

²⁹ Usp. Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja...*, str. 26.

³⁰ Usp. *isto*, str. 19.

³¹ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Patnja i bol u svijetlu Biblije i ljudskog iskustva...*, str. 19.

³² Usp. Adrijana LOVRINČEVIĆ, *Knjiga o Jobu. Patnja nedužnog, Kateheza*, 32 (2010.) 2., str. 139.–156.

³³ Usp. Stipe JURIČ, *Što je Bog rekao o patnji...*, str. 95.

profesor *Svetoga pisma*, jest velik klasik starine o pitanju zla i patnje.³⁴ Tog lika, o kojemu je čuo svaki vjernik, krasi i jedan pridjev pravednik. Tako pravednik Job u svakome od nas može probuditi pitanje: Zašto je onda on patio i zašto uopće pravedni ljudi pate? U narativnome obliku Job zaista prihvaća svoju patnju s pouzdanjem u Boga – „kad od Boga primamo dobro, zar da onda i zlo ne primimo?” (Job 2, 10) – te zbog toga dobiva pridjev *pravedan*, ali i *strpljiv* Job. Treba istaknuti kako u dijaloškome dijelu Job prosvjeduje zbog patnje koju podnosi te traži od Boga da odgovori i opravda svoje ponašanje prema njemu: „Zašto si k'o metu mene ti uzeo, zbog čega sam tebi na teret postao?” (Job 7, 20). Upravo zbog toga Job dobiva pridjev *buntovni*.³⁵ Takve dvije slike o Jobu kao pravedniku, ali i buntovniku mogu pobliže osvijetliti situaciju u kojoj se nalazi jedna osoba koja boluje i pati. Svakako da joj svašta dolazi na promišljanje: „Zašto si, Bože, mene pogodio ovom bolesti i patnjom?”, ali dolazi i čin podnošenja patnje radi žrtve i većega dobra. Vidimo da su ta pitanja upućena od čovjeka prema Bogu, a nikako prema svijetu od kojega dolazi samo trpljenje.³⁶

Zadržavajući se još na Jobu, biblijskome liku *Staroga zavjeta*, treba uočiti kako se tu zaoštrava pitanje „Zašto trpljenje?”³⁷. Tu nam uvelike može pomoći i starozavjetni tekst iz *Druge knjige o Makabejcima*. Tekst donosi kako svi trebaju znati da su se progonstva koja je nametnuo Bog, koja je pretrpio izabrani narod, zbila ne na propast, nego na popravak naroda (usp. 2 Mak 6, 12).³⁸ Zbog toga će sveti Ivana Pavao II. u svom apostolskom pismu *Salvificis doloris* istaknuti da po tom razmjeru kazna ima smisla ne samo ako služi da objektivno zlo prijestupa naplati drugim zlom nego prije svega ako stvara mogućnost ponovne uspostave dobra u onome koji trpi.³⁹ Takvim stavom primjećujemo kako ni jedno trpljenje ne dolazi bezvrijedno i neosmišljeno u čovjekov život, već ima svoj put i cilj. U tome slučaju kod izraelskoga naroda trpljenje poslužuje za obraćenje, što označava ponovnu uspostavu dobra u čovjeku koji može u pozivu na pokoru prepoznati Božje milosrđe.⁴⁰

S pomoću problematiku patnje u *Starome zavjetu* mogli smo uvidjeti da je ona bila svagdašnja činjenica biblijskoga čovjeka. Zlo i patnja, prema biblijskim autorima, nemaju

³⁴ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Patnja i bol u svijetlu Biblije i ljudskog iskustva...*, str. 30.

³⁵ Usp. Anto POPOVIĆ, *Uvod u knjige Staroga zavjeta 3: Mudrosne i poetske knjige: Knjiga o Jobu, Knjiga Psalama, Knjiga Izreka, Knjiga Propovjednikova, Pjesma nad pjesmama, Knjiga Mudrosti, Knjiga Sirahova*, Zagreb, 2020., str. 107.

³⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Spasonosno trpljenje*, br. 9.

³⁷ Usp. *isto*, br. 11.

³⁸ Usp. *isto*, br. 12.

³⁹ Usp. *isto*, br. 12.

⁴⁰ Usp. *isto*, br. 13.

kozmoško ili metafizičko podrijetlo, tj. nisu u osnovi transcendentni kao u izvanbiblijskim mitovima i mitskim objašnjenjima, nego je njihovo podrijetlo povijesno.⁴¹

S tom činjenicom stupamo dalje i zaključujemo da je starozavjetni čovjek usko vezan uz Božje mudro upravljanje u njegov spasenjski naum s ljudima, bilo da je riječ o patnjama Izraela kao naroda ili da je riječ o patnjama njegovih pojedinaca. No valja još istaknuti kako Bog patnjama mudro pedagoški poučava (Job 23, 10-12), ali i pripravlja na Onoga koji će tu patnju pretvoriti u radost i spasenje (Iv 16, 20).⁴²

1.3.2. Novozavjetni pogled na bolest i patnju

„Smatram, uistinu: sve patnje sadašnjega vremena nisu ništa prema budućoj slavi koja se ima očitovati u nama.”
(Rim 6, 18)

Na samome početku ovoga dijela treba istaknuti kako *Novi zavjet* djelomice prihvaća tipično shvaćanje bolesti i patnje *Staroga zavjeta*. Bolest i patnja bile su znak grijeha (Lk 5, 17-26), osporavanja Božjeg dioništva u našem životu, Božje kušnje (Iv 5, 6), društvene odbačenosti i marginalizacije (Mk 1, 40-45). Na tragu drugih biblijskih izvještaja možemo vidjeti kako je vjera starozavjetnoga i novozavjetnoga vjernika ipak išla prema svome vrhuncu koji je u Isusu Kristu i njegovom pashalnom misteriju.

Mjedena zmijska, koju nam donosi izvještaj iz *Knjige Brojeva*, imala je ozdraviteljsku moć i upravo je to slika pravog Ozdravitelja i Spasitelja Krista (usp. Br 21, 8-9; Iv 3, 14-15). Puštanje krvi životinja koje su žrtvovane za očišćenje ljudi i naroda, a posebno krv pashalnog janjeta koja je u Egiptu zaštitila prvorodence Izraelaca od mača anđela smrti, upućuje na otkupiteljsku smrt Jaganjca Božjega (usp. Heb 9, 11-15).⁴³

Međutim, to nije sve. Ako pođemo od Isusa Krista, protagonista *Novoga zavjeta*, kojega je već Izaija najavio kao patničkog Slugu Jahvina (Iz 53, 7-8), *Novi zavjet* Kristovoj patnji, onda i našoj koja anticipira na njoj, pridaje potpunu otkupiteljsku vrijednost.⁴⁴ Isusovo suobličavanje s nama u utjelovljenju pokazatelj je preuzimanja na sebe naše ljudske stvarnosti,

⁴¹ Stipe JURIČ, *Što je Bog rekao o patnji...*, str. 290.

⁴² Usp. *isto*, str. 291.-292.

⁴³ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Patnja i bol u svijetlu Biblije i ljudskog iskustva...*, str. 104.

⁴⁴ Usp. Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja...*, str. 30.

patnje, boli, muke i na koncu smrti. Stoga svako promatranje bolesti, patnje i spasenja, ako ih gledamo iz novozavjetne perspektive, mora poći od samog povijesnog očitovanja i pashalnog otajstva Isusa Krista.⁴⁵

No treba dodati da se Isus lišio svoje božanske moći kako bi postao jednak s nama u svemu osim u grijehu; »On, trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe „oplijeni” uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu« (Fil 2, 6-8). Iz toga vidimo da jedino Bog koji trpi može i pomoći trpečemu.⁴⁶

Nakon najave Isusova poslanja i ispunjenja ovdje na zemlji možemo konkretno prodrijeti u njegov navještaj i djelovanje. Vrlo važno mjesto u njegovu poslanju zauzet će ozdravljenje od bolesti, oprostjenje grijeha i uskrisenje, što je znak njegova mesijanstva i vlasti nad moći zla.⁴⁷ Isusova čudesna ozdravljenja vrlo često vezana su uz izgon zlih duhova (Mk 5, 1-20) – tako Krist dok ozdravlja bolesnoga, ruši i sotonino carstvo. Iz toga valja pretpostaviti kako je bolest vezana uz zlo, odnosno bila bi znak i učinak grijeha. No svakako da novozavjetni tekstovi ne isključuju mogućnost i drugih uzroka bolesti, gdje nam evanđelist Ivan donosi jasan opis ozdravljenja slijepca od rođenja: „Nije sagriješio ni on niti njegovi roditelji, nego je to da se na njemu očituju djela Božja” (Iv 9, 3). Dakle, vidimo kako se u bolesti i patnji može očitovati Bog, odnosno i bolest i patnja mogu poslužiti kao povlaštena prigoda za spoznaju Boga i ostvarenje spasenja.⁴⁸

Na tragu *Novoga zavjeta* puno toga još možemo reći o patnji bolesti. Na kratko se možemo zaustaviti na njezinoj eshatološkoj nakani i pogledu u budućnost. Tu nam može pomoći uvodni navod ovoga poglavlja iz Pavlove *Poslanice Rimljanima*: „Smatram, uistinu: sve patnje sadašnjega vremena nisu ništa prema budućoj slavi koja se ima očitovati u nama” (Rim 6, 18). Kršćanski gledano, samo jedan prostor u kojem čovjek može osigurati svoj budući život / slavu jest kraljevstvo Božje. Zapravo, to je prostor u kojem čovjek otkriva da se može povjeriti Bogu jer Bog je onaj koji osigurava čovjekov život, s one strane njegove povijesne borbe za život, ne štedeći ga i ne zaklanjajući ga čudesnim zahvatima providnosti.⁴⁹ U takvome prostoru bolest i patnja pravednika više ne ostaju najtežim oblikom nepravde.

⁴⁵ Isto, str. 30.–31.

⁴⁶ Usp. Marijan VUGDELIJA, *Patnja i bol u svijetlu Biblije i ljudskog iskustva...*, str. 102.

⁴⁷ Usp. Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja...*, str. 31.

⁴⁸ Usp. isto, str. 31.–32.

⁴⁹ Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja...*, str. 15.–16.

Navještaj i ispunjenje kraljevstva ispravak su nepravde nad trpećim pravednikom. U takav nam se kontekst najjasnije uklapa Isusova priča o bogatašu i siromašnome Lazaru. Siromašni Lazar upravo zbog trpljenja (patnje i bolesti) na zemlji primljen je u Abrahamovo krilo (usp. Lk 16, 9-31).

Tako s tim jasnim i izrazitim Isusovim primjerom otkriva nam se eshatološka poruka kraljevstva Božjega „u kojem smrti više biti neće, ni tuge, ni boli...” (Otk 21, 1-4).⁵⁰

Makar nam se patnja na prvi pogled mogla učiniti nerazumnom i nespojivom s ljudskim dostojanstvom, ona ipak ima važnu ulogu u čovjekovu životu. Izvor je i poticaj očovječenju čovjeka, njegovu rastu, spoznaji, stvaralaštvu i dubljem i intimnijem susretu s Bogom.⁵¹

1.4. Bolest i patnja kao smisao budućega života

„Sad nalazim radost u patnjama koje podnosim za vas.”
(1 Kol 1, 24)

Svakim novim susretom s konačnošću, vremenitošću, čovjek susreće samoga sebe. To je jedna od najtjeskobnijih, ali i najdivnijih istina koju posjeduje. Sve to pod obzorom Onoga koji ga je stvorio. Umiranje staromu da bi se rodilo novo dokaz je cijeloga ljudskoga misterija. Poput one dobro poznate prispodobe o pšeničnom zrnu koje daje rod nakon svoje smrti (usp. Iv 12, 24-25). Prihvatajući patnju kao jednu mističnu stvarnost koja u sebi krije životnu snagu, zaista je najvrijednije saznanje. Dobro je opet „podvući” kako se ono ne temelji na bezglavom prihvaćanju, nego promišljenom, vjerom prožetom stavu koji nadahnjuje, koliko god se ponekad breme činilo nesnosnim.⁵² Njegova pobjeda najvrijednija je koju bilo tko može izvojevati. Nije prolaznoga, nego vječnoga sjaja. Sve je to nemoguće ostvariti bez trajnoga predanja u kojemu se izvojeva pobjeda.

Istina je kako je patnja počesto danas predstavljena kao čovjekov najveći neprijatelj, ali ona je i prilika za proslavljanje Boga. Štoviše za suobličavnje Kristu u koga smo povjerovali.⁵³ Crkva zato sućutno gleda prema patnji koja za razliku od prijašnjih antičkih vjerovanja nipošto nije kazna, nego prilika da se Bog proslavi u čovjeku. Dakako, ona po sebi nije ugodna, ali u

⁵⁰ Usp. *isto*, str. 33.

⁵¹ <https://www.svetlorijeci.ba/novosti/spasonosni-smisao-patnje> (pristupljeno 6. srpnja 2021.).

⁵² Usp. Antun TAMARUT, Povezanost sakramenta ozdravljenja i služenja sa sakramentima kršćanske inicijacije, *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 3., str. 583.

⁵³ Usp. IVAN PAVAO II., *Reconciliatio et paenitentia*, br. 8.

osobi Isusa Krista koji je nevin trpio dobiva drugu, dublju dimenziju. Služeći onima koji pate, pozvani smo ukazati na snagu koju patnja ima. Kada bi ona bila samo profana, ne bi joj bilo smisla, no ona u suradnji s Bogom može postati svetom patnjom koja vodi u nebo. Zato je dobro da služitelj Crkve / dušobrižnici budu pažljivi prema onima koji podnose patnju.

Drugi vatikanski sabor reći će: »Jedino što može Crkva kao brižna majka reći onima koji su Kristu najbliži, a koje tišti siromaštvo, slabost, bolest ili različite nevolje jest – poručiti im da ih je Gospodin nazvao blaženima i da će ih poslije malih patnja usavršiti, utvrditi i okrijepiti. „*Blago ožalošćenima: oni će se utješiti!*” (usp. Mt 5, 11)«.⁵⁴

Takvoga Krista koji ne ostavlja ni u onim najvećim mukama treba navijestiti svakome unesrećenom, a to će Crkva upravo ostvariti preko dušobrižnika i s pomoću sakramenata.

⁵⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi*, (21. 11. 1964.), *Dokumenti*, KS, Zagreb, 2008., br. 41.

2. VAŽNOST SAKRAMENTALNOG ŽIVOTA U DUŠOBRIŽNIŠTVU BOLESNIKA

Današnje društveno-kulturne okolnosti poimanje čovjeka uglavnom svode na tjelesnu sastavnicu, što u većoj mjeri, isključuje ulogu duhovnosti, a time važnost sakramenta i svetog.

Crkveni nauk, posebno Drugi vatikanski sabor u *Dogmatskoj konstituciji o svetoj liturgiji Sacrosanctum concilium* (dalje SC), obuhvaća cjelovitu sliku ljudskoga bića stvorena na Božju sliku, ali ranjena grijehom sa željom popravka i povratka na pravi put spasenja. Bog, „koji hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznaje istine” (1 Tim 2, 4), „nekoć je u mnogo navrata i na mnogo načina govorio ocima po prorocima” (Heb 1, 1). A kada dođe punina vremena, posla Sina svoga – Riječ utjelovljenu, pomazanu Duhom Svetim – da kao „liječnik tijela i duše” i posrednik između Boga i ljudi navijesti siromasima evanđelje i da izliječi one koji su skršena srca.⁵⁵ Upravo se takav popravak i povratak može dogoditi s pomoću sakramenata.

Već od prvih će kršćanski vremena Augustin definirati sakramente kao vidljive znakove nevidljive stvarnosti, te u njima napraviti jasnu razliku profanih znakova i znakova koje je *explicitno* i *implicitno* ustanovio Isus Krist.⁵⁶

U drugoj ćemo cjelini ovoga rada na samom početku ukratko predstaviti važnost svetih sakramenata u životu vjernika te etimološki protumačiti značenje svetih sakramenata, posebno važnih u trenucima patnje i bolesti. Zaustaviti ćemo se na povijesnome pregledu sakramenata bolesničkoga pomazanja. Predstaviti ćemo ga kako u *Svetome pismu* i ranom kršćanstvu, tako i u crkveno saborskom ozračju, počevši od Tridentskoga sabora smjerajući prema posljednjem Drugom vatikanskom saboru.

⁵⁵ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Sacrosanctum concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji*, (22. 11. 1964., Rim), *Dokumenti*, KS, Zagreb, 2008., br. 5.

⁵⁶ Usp. Franz COURTH, *Sakramenti. Priručnik za studij i praksu*, Đakovo, 1997., str. 46.

2.1. Sakramenti – vidljivi znakovi Kristove prisutnosti među ljudima

Krenuvši od definicije koja nam ponajviše pomaže u razumijevanju sakramenata Katoličke Crkve te nam otkriva također značenje samih sakramenata, njihovu primjenu u pastoralu što nas osobito zanima u ovome radu.

Definicija sakramenta sastoji se u činjenici da je sakramentalni čin uzročni znak milosti. Prema tome su sakramenti znakovi i uzroci milosti, odnosno spasenja. Gledajući etimološki, sakrament je riječ latinskog podrijetla (lat. *sacramentum*). U rimsko doba taj pojam označava jamčevinu koja je bila prisutna u parnici, a najkonkretnije značenje pojma *sacramentum* preuzeto je iz rimskog vojnog nazivlja. U tom je okviru *sacramentum* značio polaganje prisege ili zakletve na zastavu države pri stupanju u vojne službe. Unovačeni bi prisezao *in patriam pietas et amor*, tj. služiti domovini u odanosti i vjernosti.⁵⁷ Profanom vojnom pojmu Tertulijan daje analogno teološko značenje. Obrazlagao je da kršćanin krštenjem ulazi u Crkvu kao što je rimski vojnik prisegom ulazio u vojni stalež. Pritom se posebno oslanjao na snažnu etičko-moralnu obvezu koju vjernik preuzima primajući sakrament.⁵⁸ Susrećemo i prije kršćanstva razne pojmove kao što je *sacer mentum*, a označavao je posvećeni čin ili stvar. U ranom kršćanstvu crkveni oci prevode pojmom *sacramentum* grčku riječ *mysterion*, koja poslije biva latinizirana u *mysterium*. Profano je značenje *mysteriona* tajna u smislu nedostupnosti neke spoznaje. U grčkom prijevodu *Starog zavjeta* (LXX) izraz *mysterion* označava ono skriveno što je priopćeno izabranima. Posebno nam to svjedoči mudrosna književnost ili Dan 2, 28s; 4, 6. Novozavjetni se spisi također koriste tim izričajem, ali u njima se on posebice odnosi na Božje spasenjsko djelo, odnosno na Božji naum spasenja svih ljudi, ostvaren po Isusu Kristu (usp. Ef 1, 3-11; 3, 9).⁵⁹ Odnosi se, dakle, na „prolom” Božjega kraljevstva koje započinje s Isusom Kristom, a što je spoznatljivo Isusovim učenicima.⁶⁰ Upravo je to bio znak razlikovanja između njih i onih koji nisu učenici (usp. Mk 4, 11).

Iz svega toga Katolička Crkva donosi jasnu iskristaliziranu definiciju sakramenata: „Sakramenti su vidljivi znakovi, ustanovljeni od Isusa Krista, koji nam daju nevidljivu milost.”⁶¹ Da su vidljivi znakovi, očitovano nam je u životu Isusa Krista, koji je za svoga života

⁵⁷ Usp. Niko IKIĆ, *Sakramenti in generis, communicatio in sacris* i sakramenti u katoličkom i pravoslavnom nauku i praksi, *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 4., str. 4.

⁵⁸ Usp. *Sakrament*, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54124> (pristupljeno 8. srpnja, 2021.).

⁵⁹ Usp. Aldo STARIĆ, *Biblijsko-teološki vid sakramenta bolesničkoga pomazanja*, Zagreb, 1983., str. 3.

⁶⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Reconciliatio et paenitentia – Pomirenje i pokora*, Zagreb, 1996., br. 7.

⁶¹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016., br. 1420.–

bio svima vidljiv na zemlji. No htio je da i nakon svoga uzašašća ljudima ostane vidljiv. Stoga je ustanovio Crkvu i u njoj vidljive znakove, sakramente po kojima je on neprestano vidljiv i prisutan među ljudima.

Znamo da Crkva od svojih početaka ima jasnu poruku naviještanja evanđelja svemu stvorenju ne zaboravljajući nikada na bližnje i one u potrebi. Isus Krist koji je sam bio Evanđelje i Istina nije svoje poslanje na zemlji temeljio samo na nauku/riječima, već i na neiscrpnjopraksi/brizi. Ta praksa, ali bolje rečeno briga, očitovala se u njegovim čudesima, izlječenjima te ljubavi koja je proizlazila iz njih onima koji su slušali i onima koji su bili zahvaćeni njegovom ozdraviteljskom milosti.⁶² U takvim okolnostima pojavljuju se i ona uzdignutija djela Isusa Krista, koja će poslije Crkva pomnim proučavanjem i naukom nazvati sakramentima.

Sakramenti kojih je u Katoličkoj Crkvi sedam (krštenje, potvrda, euharistija, pokora, bolesničko pomazanje, sveti red i ženidba) imaju cilj posvećivati ljude, izgrađivati Tijelo Kristovo i napokon iskazivati Bogu štovanje te kao znakovi oni ujedno i poučavaju vjernike.⁶³ Tri od njih nazivamo sakramentima kršćanske inicijacije, sakramentima uvođenja u kršćansko otajstvo i život. Tu izdvajamo posebice *krštenje* kojim ulazimo u novi odnos s Bogom, *potvrdu*, kojom se prima osobni dar Duha Svetoga za svjesno i cjelovito svjedočenje evanđelja i kršćansko življenje i *euharistiju* kao sakrament sudioništva na Kristovu spasenjskom otajstvu.⁶⁴ Zatim nam slijede dva sakramenta ozdravljenja, a to su *pomirenje* kojim nam se opraštaju grijesi i pomirujemo se s Bogom, Crkvom i braćom, i *bolesničko pomazanje* kao susret uskrslog Krista i njegove zajednice (Crkve) s bolesnom braćom. Tim sakramentom bolesnik prima milost Duha Svetoga, snagu da izdrži u patnji te lakše podnosi boli. Posljednja dva sakramenta nazvani su sakramentima služenja. To su *ženidba*, u kojoj Krist milošću obdaruje ženidbeni vez muškarca i žene kako bi u svijetu mogli biti svjedoci njegove ljubavi, i *sakrament svetog reda*, koji osposobljuje za služenje braći ljudima u Crkvi, unutar hijerarhijskog zajedništva.

Iz sakramenata nam izvire nevidljiva milost koju nikako ne smijemo isključiti. Upravo i zbog nje sakramenti postoje. Milost možemo tumačiti kao Božju naklonost koja nas poziva da odgovorimo njegovu pozivu postati njegovi sinovi i kćeri jer s pomoću toga zadobit ćemo

⁶² Usp. Alfred SCHNEIDER, *Crkva*, Zagreb, 2008., str. 32.

⁶³ Usp. Ante MATELJAN, *Zašto slaviti sakramente? Jesu li sakramenti isprazni obredi ili susret s Bogom?* Split, 2010., str. 13.

⁶⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Reconciliatio et poenitentia*, br. 8.

vječni život u Božjem kraljevstvu. Bog je po toj milosti u nama i mi postajemo bogonosci. On po toj milosti ostaje u nama sve dok ne učinimo neki teški grijeh.⁶⁵ Milost tako oblikuje i tvori Crkvu kao nov narod Božji i njom se služi.

Gledajući i u druge crkvene dokumente koji nam govore o sakramentima kao onima koji grade Crkvu, zanimljivo je uočiti da *Zakonik kanonskog prava* ističe da su sakramenti radnje Krista i njegove Crkve. Oni su isto tako i znakovi i sredstva kojima se jača vjera članova, obavlja štovanje Boga i izvršava posvećenje ljudi. Sakramenti stoga silno doprinose uvođenju, učvršćenju i očitovanju crkvenog zajedništva.⁶⁶

Nas u ovom radu, kako je istaknuto u samome uvodu, ponajviše zanimaju dva sakramenta: bolesničko pomazanje i pomirenje. Reći će sveti papa Ivan Pavao II.: „Nijedan nije toliko znakovitiji, božanskije djelotvorniji niti uzvišeniji, a istodobno pristupačniji u samome svome obredu kao ova dva.”⁶⁷ Upravo tim sakramentima ljudima koji se nalazi na rubu iscrpljenosti, tjeskobe, straha za vlastitu egzistenciju i onoga što bi moglo biti poslije, nakon njihova odlaska s ovoga svijeta (smrti), daje se nada i svrha njihovih patnji koje proživljavaju. „Ovim se sakramentima dolazi do Onoga koji dobro poznaje ljudsko srce.”⁶⁸ Tim se želi naglasiti da veliku ulogu u tome stadiju imaju dušobrižnici koji u teškim i neprihvatljivim životnim trenucima svakome žele osvjetliti smisao onoga što ih je snašlo. Naviješta im se Isus Krist, koji s pomoću sakramenata želi biti prisutan u svakom čovjeku tijekom cijelog njegova života, ne samo u vrijeme slavlja i veselja (kao npr. kod primanja sakramenta krštenja, prve pričesti, vjenčanja ili potvrde) nego i u trenucima grešnosti (sakramentu pomirenja) i bolesti (sakramentu bolesničkoga pomazanja). Takvim promišljanjima zamjećujemo nerastavljivu unutarnju i vanjsku povezanost Krista i Crkve, te na tragu Drugog vatikanskog sabora koji je definirao Crkvu kao sakrament, znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijelog ljudskog roda možemo zaključiti da Crkva koja ne bi posjedovala sakramente u sebi bivala bi pukom ogoljenom organizacijom, etičkim klubom bez svoga temelja i prava koji je Isusu Krist temelj i izvor svih sakramenata.⁶⁹

⁶⁵ Usp. Ante MATELJAN, *Obdareni ljubavlju. Uvod u teologiju milosti*, Split, 2006., str. 157.

⁶⁶ *Zakonik kanonskog prava*, Zagreb, 1996., kan. 1501.

⁶⁷ IVAN PAVAO II., *Reconciliatio et paenitentia*, br. 28.

⁶⁸ Alojzije ČONDIĆ, Svećenik pred izazovom pastorala ispovijedi, *Služba Božja*, 56 (2016.) 1., str. 15.

⁶⁹ Usp. Franz COURTH, *Sakramenti. Priručnik za studij i praksu...*, str. 272.

2.2. Povijesni razvoj sakramenta bolesničkoga pomazanja

Sakrament bolesničkog pomazanja je biblijski utemeljen. Sam Isusu ga je ustanovio dajući svojim učenicima osobitu vlast nad bolesnima i nečistim dusima kako čitamo u Markovu evanđelju u šestom poglavlju (Mk 6,7-13). Osim u evanđeljima i u Jakovljevoj poslanici u petom poglavlju (Jak 5,14-15), također imamo govor o bolesničkom pomazanju.

Tijekom povijesti sakrament bolesničkog pomazanja bio je različito tumačen i shvaćan. Zanimljivo je napomenuti da je u prvih nekoliko stoljeća bio usmjeren više prema tjelesnome ozdravljenju, a potpuno je izostavljena pokornička dimenzija, odnosno oprostjenje grijeha koje je sam bolesnik počinio te više nije u stanju ispovjediti ih zbog nemogućnosti govora ili teškog oblika bolovanja i patnje. Stoga ćemo prikazati sam povijesni razvoj od biblijskog utemeljenja, zatim tijekom stoljeća do Tridentskog koncila, a naposljetku i nauk Drugog vatikanskog koncila.

2.2.1. Biblijsko utemeljenje sakramenta bolesničkoga pomazanja

Od samih se početaka čovječanstva čovjek susreće sa svojom ograničenošću. Pokušava dohvatiti sve razine kozmosa u koji je stavljen, no uvijek zastaje pred pitanjem bolesti i fenomenom njezina liječenja. Tako poseže za raznoraznim praksama i teorijama kako bi ublažio bolest od koje boluje on ili njegovi bližnji.

U zemljama Sredozemlja i Bliskoga istoka od davnina ustalila se praksa mazanja bolesnika uljem. Kako u tim predjelima dobro uspijeva drvo masline, ondašnji narod plod toga drveta od kojega će dobiti ulje upotrebljavat će kao hranu, ali i lijek. Takav običaj i korisnost ulja u *Starome zavjetu* prepoznajemo i kod židovskoga naroda.⁷⁰ Ulje će imati višedimenzionalnu funkciju. Kako ističe Zvonko Pažin, profesor liturgike, ulje je prije svega bilo *znak Božjeg blagoslova*. Budući da je ulje jedno od triju osnovnih plodova zemlje uz vino i pšenicu, obilje ulja znak je Božjeg blagoslova (Pnz 11, 14), znak konačnog spasenja za izraelski narod (Hoš 2, 24), ali i znak radosti (Iz 61, 3; Ps 45). Ulje je *znak snage i posvete*. U *Starome zavjetu* upotrebljavat će se ulje za posvetu bogoštovnih prostora i predmeta, posebno žrtvenika (Izl 29, 36), osoba koje imaju udjela u bogoštovlju (svećenika i kraljeva). Tako će pomazanje uljem biti izvanjsko očitovanje Božjega izabiranja pojedinca na kojem prebiva Duh

⁷⁰ Usp. Ante MATELJAN, Bolesničko pomazanje i oprostjenje grijeha, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 148 (2020.) 6., str. 18.

Božji, što će biti najočitije izraženo u mesijanskim tekstovima. Treća odlika ulja u *Starome zavjetu* koja nas najviše zanima jest *ulje kao sredstvo za liječenje i čišćenje*. Ulje posjeduje u sebi jedan vid njege i dezinfekcije rane oboljeloga. Starozavjetni tekstovi (Iz 1, 6 i Lev 14, 10, 32) spominju ulje kao sredstvo za ublažavanje rana i općenito kao lijek.⁷¹

Iz prethodno navedenoga starozavjetnog govora o pomazanju uljem možemo nazrijeti klicu onoga što će u *Novome zavjetu* biti označeno i opečaćeno kao sakrament bolesničkoga pomazanja. Sve nam to otkriva ljepotu Božjeg plana s čovjekom te njegove brige za čovjeka i stvoreni svijet.

Idući dalje u opusu novozavjetnih tekstova, govor o pomazanju dobiti će svoj jasni, definirani, pragmatični, eklezijalni i sakramentalni oblik. *Novi zavjet* puno više od *Staroga zavjeta* navodi praksu pomazanja uljem. Običaj će pomazanja uljem, u skladu sa starozavjetnom tradicijom koju smo već spomenuli, biti znak radosti (Mt 6, 17), znak poštovanja prema gostu (Iv 11, 2; 12, 3) te sredstvo liječenja i ozdravljenja, gdje nam je najbolji primjer prisposoba o *milosrdnome Samarijancu* (Lk 10, 34). Tako je ulje po svojoj običajnoj primjeni sposobno biti naravni simbol ozdravljenja bolesnika.⁷² No, kako bi to pomazanje bolesnika postalo sakramentom, trebalo ga je sam Isus Krist eksplicitno ili implicitno proglasiti. Isus Krist za svoga javnoga djelovanja na zemlji ozdravlja mnoge bolesnike o čemu nam svjedoče mnogi novozavjetni tekstovi (Mt 4, 23-24; Mk 1, 40-45; Mk 5, 21-43; Iv 5, 1-18). Pri ozdravljenju služi se gestom polaganja ruku, no on nikada ne upotrebljava židovski običaj mazanja bolesnika uljem iako ga je poznao. Poznavanje toga običaja posvjedočeno je u njegovu nalogodavnome tekstu koji daje svoji učenicima: „Isus dozva dvanaestoricu te ih poče slati dva po dva dajući im vlast nad nečistim dusima... Otišavši, propovijedali su obraćenje, izgonili mnoge zloduhe i mnoge su nemoćnike mazali uljem i oni su ozdravljali.” (Mk 6, 7.12).⁷³ Ta praksa nastaviti će se sve do danas.

Potrebno je istaknuti još jedan, ako ne i najvažniji tekst iz apostolskih vremena, koji možemo nazvati *kamenom temeljem* crkvene primjene i ustanovljenja sakramenta bolesničkoga pomazanja. Tekst glasi: „Boluje li tko među vama? Neka dozove starješine Crkve! Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje, pa će molitva vjere spasiti nemoćnika; Gospodin će ga podići, i ako, je sagriješio, oprostit će mu se.” (Jak 5, 14-15). Katolička Crkva u tekstu iz Markova evanđelja prepoznaje nagovještaj, a u tekstu Jakovljeve

⁷¹ Usp. Zvonko PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, KBF Đakovo, Đakovo, 2018., str. 188.

⁷² Usp. Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja...*, str. 39.

⁷³ Usp. Zvonko PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija...*, str. 188.

poslanice svjedočanstvo crkvene primjene sakramenta bolesničkog pomazanja, i to s detaljnim upućivanjem na strukturu sakramentalnog čina, djelitelja, primatelja i učinka.⁷⁴

Osim ovih biblijskih tekstova koji su u službi sakramenta bolesničkoga pomazanja, u sljedećemu poglavlju istaknuti ćemo kako prva Crkva donosi formule blagoslova bolesničkoga ulja, govor o djelitelju i posvetitelju ulja i samim učincima mazanja uljem.

2.2.2. Bolesničko pomazanje od 3. do 15. stoljeća

Najpoznatiju formula za blagoslov bolesničkoga ulja nalazimo početkom 3. st. u djelu Hipolita Rimskoga *Traditio apostolica*. Formula glasi: „Kao što ti, o Bože, posvećujući ovo ulje daješ svetost onima koji su njime pomazani i koji ga primaju, (ovo ulje) kojim si pomazao kraljeve, svećenike i proroke, tako neka (ono) donese okrepu onima koji ga kušaju i zdravlje onima koji ga upotrebljavaju.”⁷⁵ Slične tekstove nalazimo kod biskupa Serapiona, u Gelazijevu sakramentaru, *Constitutiones Apostolorum* i *Testamentum Domini*. Iz toga razdoblja važan je Origenov komentar, koji spominje polaganje ruku prije pomazanja bolesnika povezujući Jakovljevi tekst s kanonskom pokorom te shvaćajući bolest u moralnom smislu. No prvi tekst koji tumači bolesničko pomazanje jest pismo pape Inocenta I. biskupu Decenciju. U pismu je riječ o primatelju bolesničkoga pomazanja i posvetitelju ulja. Jasno je naglašeno kako pomazanje treba dati bolesnim vjernicima, tj. krštenima, a ne katekumenima i otpadnicima od vjere. Što se tiče blagoslova ulje, njega može udijeliti samo biskup. Iako to pismo ne spominje djelitelja sakramenta, praksa prve Crkve išla je za tim da djelitelji ulja mogu biti crkveni službenici, ali i laici, pa čak i sami bolesnici. Važno je istaknuti kako je pogled prve Crkve i njezinih vjernika na učinak toga sakramenta bio usmjeren prema tjelesnome ozdravljenju, a rjeđe prema oprostjenju grijeha.⁷⁶ Takva će se praksa tijekom povijest mijenjati i dobivati svoje drukčije odrednice.

Prvo svjedočanstvo promjene prakse jest vrijeme skolastike. Skolastika, gledajući na taj sakrament, svoje temeljne odrednice gradi na četvorici teologa: Petru Lombardijskom, Bonaventuri, Duns Scotu i Tomi Akvinskom. Slijedom njihovih promišljanja postaje jasno

⁷⁴ Ante MATELJAN, Bolesničko pomazanje i oprostjenje grijeha, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 148 (2020.) 6., str. 19.

⁷⁵ Marin SRAKIĆ, Bolesničko pomazanje sakrament nade i okrepa u bolesti, *Bogoslovska smotra*, 48 (1978.) 3.–4., str. 260.

⁷⁶ Usp. Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja...*, str. 52.–54.

kako se bolesničko pomazanje ne može primjenjivati samo radi tjelesnog ozdravljenja. U bolesničkome pomazanju treba vidjeti duhovni lijek i oprostjenje grijeha. Petar Lombardijski prvi je koji bolesničko pomazanje uvrštava među sedam sakramenata. U njegovu teološkom radu taj sakrament naziva *posljednje pomazanje* vežući uz njega učinke oprostjenja grijeha i tjelesnog olakšanja. Na temelju Petra Lombardijskog svoje teološko razmišljanje iznosi i Bonaventura. Njegovo promišljanje pravi jasnu razliku između lakih i teških grijeha. On govori kako je posljednje pomazanje *sakrament umirućih* te da taj sakrament briše samo lake grijehe, dok su pokori pridržani teški grijesi. Duns Scot, videći u tome sakramentu samo duhovni učinak, naglašava kako za najveći učinak njegove djelotvornosti jest bitno da bolesnik više ne bude pri svijesti jer tako ne može grijesiti. Posljednji teolog Toma Akvinski u svoja dva teksta o bolesničkome pomazanju pokušava pronaći srednji put, tumačeći kako taj sakrament neposredno uvodi u nebesku slavu. Prema njegovu je razmišljanju to sakrament koji liječi bolesti grijeha, tj. onu slabost duše uzrokovanu bilo istočnim, bilo suvremenim grijehom. Zato će za njega prvi učinak toga sakramenta biti pomoć u duhovnoj slabosti, a tjelesni će učinak biti polučan ako to bude na duhovnu korist. Taj sakrament, reći će Toma, treba dijeliti onima koju su u smrtnoj pogibelji, ne precizirajući koliko ta bolest mora biti teška. U slučaju samoga ozdravljenja sakrament u novoj bolesti može biti ponovljen.⁷⁷

Skolastika u svojoj teološkoj sumi ističe i djelatelja toga sakramenta. Izvorni djelatelj jest biskup, a poslije njega svećenik. Time ne niječu onu praksu iz prve Crkve u kojoj su i vjernici pomazivali bolesnike blagoslovljenim uljem, ali drže kako to pomazanje nije imalo vrijednost sakramenta. Tako skolastika konačno zaključuje svoje razmišljanje kako je pomazanje sredstvo koje ostvaruje savršeno duhovno ozdravljenje duše, skida s nje sve ono što može spriječiti postignuće neposrednog vječnog blaženstva.⁷⁸

2.2.3. Nauk Tridentskoga sabora o sakramentu bolesničkog pomazanja

Sakrament bolesničkoga pomazanja tijekom povijest nailazi na brojne negativne kontroverze. Jedna od najzastupljenijih jest ona nastala reformacijom, predvođena Martinom Lutherom. Kao odgovor na brojna osporavanja u Crkvi sazvat će se Tridentski sabor (1545. – 1563.). Tridentski sabor suočen s protestantskim reformistima koji su govorili da je crkvena praksa protuslovna Jakovljevoj poslanici, da Krist nije ustanovio taj sakrament, kao obranu

⁷⁷ Usp. Zvonko PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija...*, str. 194.–195.

⁷⁸ Usp. Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja...*, str. 67.–68.

proklamira teologiju sv. Tome Akvinskoga. Iz njegova nauka izvodi jasne zaključke koji nauk toga sakramenta još više učvršćuju. Glavno polazište protestanata jest tvrdnja da bolesničko pomazanje nije sakrament, nego provizorna karizma dana apostolima. Kada bi to dosta bio sakrament, reći će Luther, ozdravljenje ne bi nikada izostalo jer sakrament uvijek polučuje svoju svrhu.⁷⁹ Kao odgovor Tridentski sabor donosi pojedine zaključke: naziva taj sakrament sakramentom posljednjeg pomazanja; primatelji su bolesničkoga pomazanja bolesnici, naročito oni u smrtnoj pogibelji; pomazanje nije rezervirano za one kojima je smrt sigurna, već ga može primiti svaki bolesnik; učinci su toga sakramenta duhovne naravi, milost Duha Svetoga koji bolesnika podiže i tješi te mu daje snage da prihvati i podnese svoju bolest; oprostjenje grijeha (samo ako postoje grijesi za oprost); tjelesni učinak, istaknut će sabor, jest sporedan; spasenje duše najvažnija je svrha sakramenta.⁸⁰

Uz navedene zaključke Tridentski sabor donosi novi red / obred podjeljivanja toga sakramenta. Takav ustroj sakramenta bolesničkoga pomazanja ostat će na snazi sve do Drugog vatikanskog sabora, koji će sa svojim pastoralnim i ekumenskim zaključcima svratiti veću pažnju na značajnost toga sakramenta u pastoralu bolesnika.

2.2.4. Zaključci Drugog vatikanskog sabora o sakramentu bolesničkoga pomazanja

Drugi vatikanski sabor, koji je po svojoj naravi bio pastoralno usmjeren, govor o sakramentima, a onda i o bolesničkom pomazanju izlaže u *Konstituciji o svetoj liturgiji, Sacrosanctum concilium* (dalje SC). SC od 73. do 75. broja donosi načela za obnovu toga sakramenta prema novim i upotpunjenim teološkim smjernicama.

Referirajući se na Tridentski sabor, SC ističe kako je naziv *bolesničko pomazanje* puno točniji od naziva *posljednje pomazanje*, što nam govori da sakrament nije namijenjen samo onima koji se nalaze u krajnjoj životnoj pogibelji. SC u 73. broju ističe kako ga može primiti svaki vjernik (pa i djeca) zbog teške bolesti ili starost i to više puta (npr. ako nakon kirurškoga zahvata bolesnik ozdravi pa opet teško oboli). Obred pomazanja liturgijskom obnovom postat će ponovno zaseban obred, a susljedni obred za bolesnika u bližoj smrtnoj pogibelji imat će

⁷⁹ Usp. Zvonko PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija...*, str. 195.–196.

⁸⁰ Usp. Milan DANČUO, Uporišta i naglasci sakramenta bolesničkoga pomazanja, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 148 (2020.) 6., str. 28.

raspored: pokora, pomazanje i popudbina. 75. broj donosi načelo i prilagodbu broja mazanja primatelja sakramenta. Mazanje se obavlja dva puta i to na dvama mjestima (čelo i ruke).⁸¹

Možemo istaknuti i novu formulu, koja je na tragu Jakovljeve poslanice, a koristi se u obnovljenom obredniku: „Po ovom svetom pomazanju i po svome preblagome milosrđu neka ti Gospodin milošću Duha Svetoga pomogne. Neka te oslobođena od grijeha spasi i milostivo podigne.”⁸² Liturgijska će obnova ponovno vratiti naglasak na tjelesni učinak samoga sakramenta, ne zaboravljajući duhovni. Sabor ističe kako taj sakrament treba gledati u evanđeoskome smislu; ozdravljenje je oslobođenje od stanja grešnosti. Tu nestaje sve zlo koje je primatelja sakramenta dovelo do stanja grešnosti. Time smo odmah istaknuli i učinak samoga sakramenta bolesničkoga pomazanja. U liturgijskoj će godini veliku važnost za taj sakrament imati misa posvete ulja na Veliki četvrtak. Na taj će dan biskup posvetiti ulje te ga predati svojemu kleru. Što se tiče djelatelja i materije toga sakramenta, isključivo su to prema crkvenoj tradiciji biskupi i svećenici, a materija jest maslinovo ulje, no može biti i bilo koje drugo biljno ulje.⁸³ Promatrajući dalje sakrament bolesničkoga pomazanja u duhu Drugog vatikanskog sabora, svoj pogled trebamo zaustaviti i na zaključcima *Dogmatske konstitucije Lumen gentium* (dalje LG). LG malo drukčije donijet će definiciju toga sakramenta od SC. Prema LG, „svetim pomazanjem bolesnika i molitvom prezbitera sva Crkva preporučuje bolesnika patničkom i proslavljenom Gospodinu da ih pridigne i spasi (...) štoviše, ona ih potiče da se dragovoljno sjedine s Kristovom mukom i smrću (...) te tako pridonesu dobru Božjeg naroda.”⁸⁴ Iz navedenog možemo vidjeti kako se jasno očitava Pavlov naum Krista kao glave, a nas kao udova jednog tijela, Crkve (usp. 1 Kol 1, 18). Zbog takvoga razmišljanja sakramenti na Drugom vatikanskom saboru dobivaju svoj eklezijalni karakter. Oni su oduvijek takav i imali, samo nisu bili tako tumačeni. Jer, ako se jedan pati u zajednici, pati cijelo tijelo i ako se jedan raduje, raduje se cijelo tijelo zajedno s Kristom (usp. 1 Kor 12, 26).

Zaključujući govor Drugog vatikanskog sabora o sakramentu bolesničkoga pomazanja, potrebno je još istaknuti kako bolesničko pomazanje na trostruki način osigurava olakšanje bolesniku. Prvo će osigurati pomirenje cjelovitosti svijesti i tijela prihvaćajući sve njegove nedostatke. Drugo: osigurava obnovu komunikacije s Bogom, kršćanskom zajednicom i

⁸¹ Usp. Milan DANČUO, *Uporišta i naglasci sakramenta bolesničkoga pomazanja...*, str. 29.

⁸² Usp. *Rimski obrednik, obnovljen prema odluci svetoga općega sabora Drugoga vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI., Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne*, Zagreb, 2009., str. 39.

⁸³ Usp. Zvonko PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija...*, str. 198.

⁸⁴ Zdenko ILIĆ, *Bolesničko pomazanje, Povijesno pravni prikaz, Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 148 (2020.) 6., str. 33.

svijetom. Treće: bolesnik integrira ograničenost i smrt u vlastito životno iskustvo. U sva tri zaključka primatelju toga sakramenta donosi se novo viđenje života, promatranu u otajstvu Kristova uskrsnuća.⁸⁵

2.3. Milosni učinak sakramenta bolesničkoga pomazanja

Sažetim prikazom sakramentalnosti i povijesnosti sakramenta bolesničkoga pomazanja cilj nam je, prije nego što stupimo u pastoralni vid toga sakramenta, prikazati milosni učinak sakramenta bolesničkoga pomazanja u životu vjernika. Tu će nam ponajviše pripomoći *Katekizam Katoličke Crkve* (dalje KKC) i njegovo definiranje učinaka.

Liturgijska sakramentologija pružit će mogućnost raspoloženim vjernicima posvetiti svaku zgradu njihova života božanskom milošću. U takvoj zgodbi ostvaruje se susret Krista i osobe sa svom njegovom prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Tako sakrament bolesničkoga pomazanja možemo nazvati i *sakramentom susreta* u kojem vjernik, već ucijepljen u Kristovo spasenjsko otajstvo, prima milosnu pomoć u borbi za zdravlje i život.⁸⁶ Stoga vjernik suobličen Kristu patniku duhovno jača da s njim konačno pobijedi bolest i smrt te po njegovu uskrsnuću zadobije život.

KKC će na tome tragu suobličavanja Kristu patniku i preobražavanja bolesti i smrti u život govoriti o učincima sakramenta bolesničkoga pomazanja. Istaknut će četiri dimenzije učinaka: sjedinjenje s trpećim Kristom, okrepa i duhovno jačanje, oprostjenje grijeha i priprava na smrt. To sve ponajviše ističe u 1532. broju:

„Plodovi posebne milosti sakramenta bolesničke pomasti jesu: – bolesnik se sjedinjuje s Kristovom mukom za dobro svoje i Crkve; – prima potporu, mir i ohrabrenje da kršćanski podnosi tegobe bolesti ili starosti; – prima oprostjenje grijeha, ako ga nije mogao primiti u sakramentu pokore; dobiva zdravlje, ako to koristi duhovnom spasenju; – pripravlja bolesnika za prijelaz u vječni život.”⁸⁷

Prvi od učinaka istaknuti će Ante Mateljan na tragu KKC-a: *sjedinjenje s trpećim Kristom*. Kao što smo već istaknuli, u svakome sakramentu dolazi do susreta s Kristom u simboličkome činu Crkve. Takav susret posjeduje teološku oznaku posvećenja osobe u konkretnoj životnoj situaciji. I baš tu Krist prilazi kao brat i Spasitelj, a vjernik biva snagom

⁸⁵ Usp. Milan DANČUO, *Uporišta i naglasci sakramenta bolesničkoga pomazanja...*, str. 29.

⁸⁶ Usp. Vojko DEVETAK, *Pastoralno-liturgijski vidik sakramenta bolesničkog pomazanja, Služba Božja*, 19 (1979.) 3., str. 237.

⁸⁷ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, 2016., Zagreb, br. 1532.

Duha Svetoga suobličan Kristu. Iz toga možemo utvrditi kako bolesničko pomazanje kao sakramentalni čin polučuje unutarnje pomazanje, po kojemu Bog Otac u bolesnome promatra sliku svoga ljubljenoga Sina koji trpi u Getsemaniju u mucu (usp. Mt 26, 36). Ta slika prikazuje kako svaki sakramentalni čin učinjen nad vjernikom uvodi u život Trojstva, ali ne isključujući ga iz nužnosti križa.⁸⁸

Druga dimenzija učinka sakramenta bolesničkog pomazanja jest *okrepa i duhovno jačanje*. Znamo kako bi svaki bolesnik želio da njegova bolest što prije prođe da bi on ozdravio. No s jasnim se pravom pitamo smijemo li u ovome sakramentu smjerati samo na to kako će nam njegovo primanje donijeti fizičko ozdravljenje zaboravljajući na našu ispovijest vjere u kojoj se spominjemo i onog duhovnog (uskrsnuća tijela i vječnog života). Svakako taj sakrament ne posjeduje nekakav magični učinak te ne konkurira nikakvim znanstvenim iznašašćima medicine. Osaženje bolesnika njegovim primanjem jest primarno, ali ono se može dogoditi na duhovnoj i psihičkoj razini, gdje počinjemo prihvaćati svoje oboljenje i ulazimo u borbu s bolešću, ne opuštamo se.⁸⁹ Tako tu jača i onaj učinak na fizičko zdravlje. Iz priloženoga treba se reći kako se ne mora ništa ni dogoditi, ali opet uvijek dogodit će se silazak Božje milost i Božja blizina nad bolesnikom. Idući dalje, dolazimo i do trećeg učinka, *oproštenja grijeha*.

Sveti Jakov za bolesnoga vjernika kaže: „Ako je sagriješio, oprostit će mu se” (Jak 5, 15). Iz biblijskog navoda iščitava se jasan učinak sakramenta bolesničkoga pomazanja. Na tom tragu reći će i Ante Mateljan: Ako je sakrament spasonosna stvarnost, te ako cjelovitog spasenja nema bez zajedništva s Kristom, u slučaju da je to zajedništvo već postojalo (po kršenju), ali ga je grijeh prekinuo, logično je da pomazanje ukloni sve što bolesnika odvaja od Krista.⁹⁰ Mora nam stoga biti jasno da sakrament pokore dolazi uz bolesničko pomazanje. Istina je da prvotna svrha pomazanja nije oproštenje grijeha, već ozdravljenje na duhovnoj i tjelesnoj razini, a da bi se ono desilo, svatko mora biti u blizini s Kristom.

Kao zadnji, učinak sakramenta ističemo *pripravu na smrt*. Smrt kao jedan bolan trenutak, o kojoj ne volimo pričati, a ni razmišljati, no opet je moramo prihvatiti i razumjeti kao integrativni dio naše egzistencije ovdje na zemlji. Sakramentom krsta svatko od nas postao je dionikom Božjega naroda, postali smo Božja djeca. No za Pavla smo krštenjem suukopani

⁸⁸ Usp. Ante MATELJAN, Bolesničko pomazanje – sakrament ozdravljenja?, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 125 (2007.) 5., str. 407.

⁸⁹ Usp. *isto*, str. 408.

⁹⁰ *Isto*, str. 409.

u Kristovu smrt i tako njemu suobličeni (usp. Kol 2, 12). Tu ne smijemo zaboraviti da ako smo s Kristom suukopani, s njime ćemo i uskrsnuti.

Sakrament bolesničkoga pomazanja dovršetak je suobličenja sa smrti i uskrsnućem Kristovim, što ga je sakrament krštenja započeo. Tako uzevši usporedno pomazanje na krštenju i pomazanje krizmom, uviđamo jasnu povezanost sakramenta usmjerenih na Isusa Krista. Krsno je pomazanje u nama zapečatilo novi život, a krizmeno nas ojačalo za životnu borbu.⁹¹ Takvu povezanost ističe i KKC ističući kako sakrament pokore, bolesničkog pomazanja i euharistije tvore na kraju kršćanskog života sakramente pripreve za Domovinu ili sakramente dovršetka zemaljskog hodočašća.⁹²

U ovom poglavlju vidjeli smo koliko je teologija tijekom povijest davala veliku važnost tome sakramentu. Što ukazuje da Crkva doista njeguje i brižno čuva taj sakrament jer je važan za vječno spasenje duše. On je duhovni lijek jer čovjek svoju dušu i duh ne može lišiti boli i patnje bez posvetne milosti koju prima pomazanjem bolesničkim uljem. Vidjeli smo da je skolastika isticala da se tim sakramentom ostvaruje savršeno duhovno ozdravljenje duše. Spasonosan je i zato ga Crkva ljubomorno čuva i štiti, a po svojim službenicima podjeljuje na ohrabrenje i osnaženje svima onima koji su pogođeni patnjom i boli. Svima koji gube smisao vlastita postojanja vraća vjeru i nadu, a onima koji čekaju trenutak svoga prelaska iz ovoga života u vječni život daruje strpljivost i pouzdanje u Boga koji ih čeka poput milosrdnog Oca.

Vrijedno je još napomenuti kako razmišljajući i govoreći o sakramentu bolesničkog pomazanja prof. Vuletić u jednom od svojih članaka sakrament bolesničkog pomazanja naziva „palijativnim sakramentom”.⁹³ Ako bolje razmislimo, on uistinu i ima svoje mjesto ponajviše u palijativnom skrbi o bolesnicima.

„Tu posljednju etapu zemaljskoga života Katolička Crkva na poseban način doživljava kao svoj misijski zadatak pripreme za vječni život, osvješćujući i umirućima i ožalošćenima njihovu kršćansku povlasticu eshatološke stvarnosti koja ih očekuje.”⁹⁴

U konačnici sakrament bolesničkog pomazanja ima i terapijski potencijal, kako će naglasiti prof. Vuletić, jer:

„Sakrament bolesničkog pomazanja svjedoči o trajnom nastojanju dušobrižničke skrbi, koja nas osnažuje da se pred izazovom boli i trpljenja, odupremo snagom vjere, ili ih

⁹¹ Usp. Ante MATELJA, *Mala knjiga o vjeri i zdravlju*, Split, 2009., str. 89.-90.

⁹² Usp. KKC, br. 1525.

⁹³ Suzana VULETIĆ, Bolesničko pomazanje u perspektivi bolničkog dušobrižništva i palijativne medicine, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 148 (2020.) 6., str. 42.

⁹⁴ *Isto*, str. 43.

preobrazimo strpljivim i osmišljenim podnošenjem po uzoru na *Krista patnika*. Na taj način, u svojoj patnji bolesnici će osjetiti da nisu sami.”⁹⁵

S druge pak strane, KKC donosi koja je osobita odlika i osnovna milost tog sakramenta te ističe da su to:

„milost potpore, mira i ohrabrenja za nadvladavanje tegoba vlastitih teškoj bolesti ili staračkoj nemoći. Ta milost je dar Duha Svetoga koja obnavlja pouzdanje i vjeru u Boga, jača protiv napasti obeshrabrenja Zloga i tjeskobe pred smrću. Ta potpora Gospodnja snagom njegova Duha privodi bolesnika k ozdravljenju duše, a također i tijela, ako je to volja Božja.”

„Po milosti ovog sakramenta bolesnik prima snagu i dar da se tješnje sjedini s Kristovom mukom. Trpljenje, posljedica istočnog grijeha, prima novi smisao: postaje udioništvo u Kristovu spasiteljskom djelu”.⁹⁶

Vidimo stoga da je život nemoguć bez boli i patnje, da su oboje uistinu sastavni dio našega života, međutim, kao kršćani i Kristovi učenici imamo svu milost i instrumente kojima svoju vlastitu bol i patnju možemo osmisliti, a to su sakramenti, osobito sakrament bolesničkog pomazanja. „Putnici smo i pridošlice” (1 Pt 2, 11) na ovome svijetu, stoga trebamo biti pripravnici jer ne znamo kada nam se „pojavit će pred sudištem Božjim” (2 Kor 5, 10).

⁹⁵ *Isto*, str. 44.

⁹⁶ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 1520.–1521.; 1532.

3. DUŠOBRIŽNIŠTVO BOLESNIKA U PASTORALNOME RADU

U ovom posljednjem poglavlju donosimo pastoralne smjernice sakramenta bolesničkoga pomazanja u bolničkome dušobrižništvu i pojedine izazove, koji se javljaju u našem bolničkom pastoralu.

Pastoral je bolesnika i umirućih danas, nažalost, stavljen u pozadinu cjelokupnog pastoralnog djelovanja, a ima toliko važnost za osobu koja je u susretu sa smrću pritisnuta patnjom i boli. Stoga bi dušobrižnik upravo u tim ključnim trenucima trebao biti znak utjehe i nade u vječnost. Onaj, koji će osobu ohrabriti i umanjiti njezin strah pred smrću i svim onim pitanjima koja se u tim trenucima nameću.

3.1. Dušobrižništvo bolesnika

„Dodite k meni svi koji ste izmoreni i opterećeni i ja ću vas odmoriti. Uzmite jaram moj na sebe, učite se od mene jer sam krotka i ponizna srca i naći ćete spokoj dušama svojim. Uistinu, jaram je moj sladak i breme moje lako.”
(Mt 11, 28-30)

Teološki utemeljen pristup pastoralu bolesnika treba započeti s pogledom na Isusa Krista čija je praksa bila susretanje, pomaganje, prihvaćanje bolesnika i njihovih nepogoda te liječenje. Jedan sjajan primjer takvog pristupa jest Isusovo čudesno ozdravljenje uzetoga na kupalištu Bethzatha (usp. Iv 5, 1-18). Upravo u tome susretu dogoditi će se puno više od ozdravljenja. Umjesto da to bude susret poradi ozdravljenja (što danas, nažalost, traži većina kršćana), on bi se prije mogao okarakterizirati kao ozdravljenje u službi susreta. Isus će tijekom cijeloga susreta nastojati preobraziti bolesnikov način postojanja i življenja te ga uključiti u Božju logiku ljubavi i dara, nakon što u njemu razobliči ljudsku logiku.⁹⁷

Tu nam se pokazuje norma djelovanja u dušobrižništvu bolesnika: ne ići za logikom svijeta, nego za logikom Isusa Krista, utjelovljenoga Boga kojemu je susret s bolesnima značio više od ozdravljenja. Takav primjer nije vjekovima kršćane prestao poticati na posebnu brigu prema svima koji trpe na duši i tijelu. Crkva je svjesna ovoga naloga da treba nastaviti Isusovu praksu i to ne samo na karitativnoj nego i pastoralno-sakramentalnoj razini, pri čemu izdvajamo dušobrižništvo.

⁹⁷ Usp. <https://www.vjeraidjela.com/ozdravljenje-uzetoga-i-rasprava-o-subotnjem-pocinku-iv-5-1-18/> (pristupljeno 17. srpnja 2021.).

Dušobrižnička uloga Crkve ostvaruje se u pastoralu bolesnika, pastoralu umirućih i pastoralu ožalošćenih. Tako široki, ali opet konstruktivni raspon pastoral, Crkva doživljava kao svoj misijski zadatak ovdje na zemlji.

U svjetlu dušobrižništva profesorica Vuletić ističe da je „naš život srodan hodu kroz pustinju; život s povremenim oazama okrepljujućih sakramentalnih utjeha koje nam se pružaju na soteriološkoj karti transcendentalnog približavanja Gospodinu u našoj predodređenoj, vječnoj domovini na nebesima“.⁹⁸

Kako bi se dušobrižništvo bolesnika sa svojim pastoralnim djelovanjem ostvarilo u pojedinoj državi, bilo je potrebno donijeti zakone. Tako je na temelju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska biskupska konferencija sklopili *Ugovor o dušobrižništvu u bolnicama i ostalim zdravstvenim ustanovama, te ustanovama socijalne skrbi*⁹⁹, 2005. godine.

Ovim se zakonodavnim preduvjetima, istaknuti će prof. Ante Mateljan, potvrđuje vrijednost i dostojanstvo svake ljudske osobe te ističe moralnu obvezu države prema svakom bolesnom i unesrećenom, bilo vjerniku katoliku ili pripadniku neke druge vjeroispovijesti. Iz spomenutog Ugovora, donosimo sažeti vid članaka:

- Dušobrižništvo vjernika katolika u bolnicama i ustanovama, prije svega, podrazumijeva sljedeće aktivnosti: liturgijska slavlja i podjeljivanje sakramenata, savjetovanje u pitanjima vjere i morala, posjećivanje bolesnika, te suradnju u humanizaciji zdravstvene i socijalne skrbi.
- S posebnim pisanim mandatom mjesnoga biskupa, dušobrižništvo obavlja dušobrižnik koji je u pravilu svećenik a tu službu može vršiti i đakon, redovnica ili vjernik laik. U žurnim slučajevima duhovnu pomoć u bolnicama i ustanovama može pružiti svaki katolički svećenik.
- Za obavljanje dušobrižništva bolnice i ustanove će osigurati prikladne prostore koje će biskupija, na čijem se području nalazi bolnica ili ustanova, opremiti za trajno održavanje katoličke liturgije.
- Na zahtjev bolesnika ili njegove obitelji i rodbine, bolničko osoblje dužno je pozvati dušobrižnika. Dušobrižnik može posjećivati bolesnike i vjerske obrede slaviti u svako doba kad to potrebe zahtijevaju.
- Uprava bolnica i ustanova omogućit će u prikladnim prostorima održavanje stručnih i duhovnih susreta za katolike u istim ustanovama.¹⁰⁰

⁹⁸ ŽIVKOVIĆ, Ilija; VULETIĆ, Suzana, *Posljednji trenutci prije vječnosti. Teološko-bioetički naglasci shvaćanja smrti i psihološko-duhovne intervencije namijenjene umirućima i ožalošćenima...*, str. 405.

⁹⁹ Usp. Tomo VUKŠIĆ, Zakonske i druge pravne pretpostavke pastoral zdravstva u Republici Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini, u: *Služba Božja*, 53 (2013.) 3.-4., str. 382.-384. 377-394.

¹⁰⁰ Ante MATELJAN, Svećenik i bolesnik. Načela za kršćansku komunikaciju svećenika i bolesnika u bolnici, u: *Služba Božja* 48 (2008.) 4., str. 406.-407.

Tako će najvažniju ulogu u provedbi ovoga zakona u život i pastoral uvelike imati dušobrižnik, koji ostvaruje jedan posve drugačiji odnos s bolesnom osobom. Odnos, koji bi trebao biti utemeljen na suosjećanju, empatiji, raspoloživosti, krjeposti brižnosti, osjećaju istinske skrbi i želji za pomoći, prvenstveno na duhovnoj razini, unoseći bolesniku smiraj, osmišljenje patnje i navještaj vječnog spasenja, utemeljenog na krjeposti nade.

Dušobrižnički rad ne bi trebao stati samo na susretima i posjetama, već je svakako važno naviještanje Božje riječi, pastoralna skrb, ministerij posvećivanja i sakramentalno okrepljenje.¹⁰¹

Srodno takvome razmišljanju usmjeriti ćemo svoj pogled na pastoral bolesnika i umirućih te njihovu potrebu za sakramentalnom okrepom u svojim bolestima.

3.1.1. Pastoral bolesnika i umirućih

„Zato uživam u slabostima, uvredama, poteškoćama, progonstvima, tjeskobama poradi Krista.
Jer kad sam slab, onda sam jak.”
(2 Kor 12, 10)

Bolest i patnja o kojima smo već dosta razmišljali nerazdvojive su od same smrti jer na nju upućuju i na neki način u nju uvode. Stoga pastoral bolesnika i umirućih treba voditi računa o kršćanskom poimanju kako bolesti i patnje, tako i same smrti i umiranja. Tako razmišljanje jest bitno eshatološko.

Prof. Mateljan u svojoj knjizi naglašava da kršćanstvo anticipira smrt i uskrsnuće, a da je istodobno posve svjesno kako mu budućnost izmiče. No takvo izmicanje nije razlog tjeskobi pred vlastitom nemoći, nego povjerenje kako je budućnost u rukama Oca koji je stvorio novo nebo i novu zemlju.¹⁰²

Na tom tragu promišlja i u svome članku prof. Z. Pažin, ističući da se u pastoralu bolesnika i umirućih uvelike traži ljudska i Božja pomoć jer ne postoji veća vrednota od pomoći unesrećenome. Kao što Isus nije došao zbog zdravih, nego zbog bolesnih, tako je i naša ljubav i naša briga potrebna i onim ugroženima: starima, nemoćnima, onima na rubu ljudske

¹⁰¹ Usp. *isto*, str. 409.

¹⁰² Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja...*, str. 117.

egzistencije i iznemoglosti. Po skrbi i brizi (pastoralu) bolesnika i umirućih prepoznat će svijet da smo Kristovi (usp. Iv 13, 35) kako smo pozvani.¹⁰³

Iako je za sakrament bolesničkog pomazanja potreban zaređeni crkveni službenik, svaki kršćanin pozvan je iskazivati brigu za bolesne i pokazati se u tim trenutcima poput milosrdnog Samaritanca. Biti onaj koji će znati suosjećati s patnjom koju doživljava njegov bližnji. Dušobrižništvo bolesnika i umirućih koje se izvodi na raznima punktovima, od bolnica, stacionara i staračkih domova, hospicija i župnih zajednica, u prvi plan uvijek stavlja pomoć bolesnomu na duhovnoj razini, od koje dolazi i tjelesna pomoć i olakšanje. Kao što i sama riječ govori, dušobrižništvo jest briga za dušu, koja zahtijeva veliku mjeru životnog i vjerskog iskustva, te osobne sigurnost.¹⁰⁴ Iz rečenoga se zaključuje da bi dušobrižnik bolesnima i umirućima bio poput neke zaštite i čuvara, a uz pomoć sakramenta bolesničkog pomazanja, ispovijedi te svete pričesti posvetio bi ih i pripremio za odlazak Ocu.

Spominjući sakramente, crkveni dokumenti naglašavaju kako se po njima obavlja cjeloviti pastoral bolesnika i umirućih. Najzastupljenije mjesto među njima imat će sakrament bolesničkoga pomazanja. On ulazi u širi okvir u kojem posebno mjesto pripada evangelizaciji i sakramentalnoj okrepi bolesnoga i umirućega.

Ovisno o stanju bolesnika taj sakrament možemo slaviti na više načina: redovno zajedničko slavljenje bolesničkog pomazanja izvan mise ili pod misom; redovno pojedinačno slavljenje bolesničkog pomazanja; zajedničko ili pojedinačno slavljenje bolesničkoga pomazanja u bližoj smrtnoj opasnosti. U svim tim oblicima slavljenja zajedničko je jedno – susret s bolesnikom u Kristovo ime i u ime njegove crkvene zajednice, priznavanje grijeha i molitva za oprostjenje, slušanje Božje riječi, polaganje ruku i pomazanje svetim uljem na čelu i rukama, molitva vjernika, euharistija (ako je moguće).

U smrtnoj će se opasnosti, tj. na samoj smrtnoj postelji, bolesniku donijeti popudbina, pričešćivanje bolesnika tijelom Kristovim, kako bi mu nebeska hrana bila snaga na njegovu putu i prijelazu iz smrti u vječni život.¹⁰⁵ Tako bolesničko pomazanje sa svojim rasporedom dobit će, izrečeno suvremenim jezikom, *terapeutski potencijal*. Sam naziv možemo protumačiti izričajem kako će bolesnici i umirući u svojoj patnji primanjem toga sakramenta osjetiti da nisu

¹⁰³ Usp. Zvonko PAŽIN, Dušobrižništvo bolesnika, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 130 (2002.) 3., str. 141.

¹⁰⁴ Marko ŠMUC, Bolnički dušobrižnik u službi života „Samaritanska” služba, *Služba Božja*, 53 (2013.) 3.–4., str., 428.

¹⁰⁵ Usp. Ilija ŽIVKOVIĆ; Suzana, VULETIĆ, *Posljednji trenutci prije vječnosti. Teološko-bioetički naglasci shvaćanja smrti i psihološko-duhovne intervencije namijenjene umirućima i ožalošćenima*,... str. 410.

sami, jer svetim pomazanjem bolesnika i molitvom svećenika / dušobrižnika, cijela Crkva preporučuje bolesne trpećem i proslavljenom Gospodinu da im olakša boli i patnje i da ih spasi, dapače potičući ih da se slobodno sjedinjuju s Kristovom mukom i smrću i tako doprinesu dobru Božjega naroda.¹⁰⁶

Takav će vid pastoralna sigurno olakšati stanje unesrećenoga. No ne zadržavajući se samo na sakramentalnome pristupu, veoma važnu ulogu u pastoralu bolesnika i umirućih imat će i suvremena medicina, namijenjena ublažavaju boli i podnošenja patnje u teškim fazama života. Jedno od iznašašća suvremene medicine jest *palijativna skrb*.

Mi živimo u vremenu progresivnoga i ubrzanoga života. Jednostavno na takav život tjera nas svijet i njegov razvoj. No u takvome svijetu možemo se zapitati gdje su oni koji ne mogu pratiti takav ritam i tko će za takve brinuti? Sve je lako dok je čovjek zdrav i dok može pratiti svoje zdravstveno stanje, no kada oboli i postane „teret“ društvu i obitelji, ostaje sam. Na takvo mjesto stupa palijativna skrb. Cilj palijativne skrbi jest odgovoriti na takve potrebe, koje su izvor patnje za pacijente s bolestima koje ima ograničavaju život.¹⁰⁷

U članku *Palijativna skrb i medicinsko-duhovne potrebe terminalnih bolesnika*, prof. Vuletić istaknut će kako je vrlo važan cilj palijativne skrbi duhovne naravi. Udružene komisije palijativnih skrbi diljem svijeta i Svjetska zdravstvena organizacija pozvale su na prepoznavanje pacijentovih potreba duhovne naravi i na temelju toga zaključile da Crkva i crkveni službenici trebaju educirati medicinsko osoblje, koje će biti sposobno prepoznati pacijentove duhovne potrebe. U pokušaju tog ostvarenja navode se sljedeće preporuke:

- 1) Duhovna skrb treba biti integralna i usmjerena bolesniku u središtu zdravstvenog sustava.
- 2) Modeli duhovne skrbi trebali bi promovirati dostojanstvo svake osobe omogućujući joj suosjećajnu pratnju.
- 3) Duhovna previranja i religiozne nedoumice trebale bi biti tretirane jednako kao i bilo koji drugi medicinski ili socijalni problem, prisutan u toj terminalnoj fazi života.
- 4) Duhovnost treba smatrati bolesnikovom vitalnošću, stoga bi trebalo omogućiti njezinu provedbu i primjenu kao integrativni dio palijativne skrbi.
- 5) Modeli pružanja duhovne skrbi trebali bi biti interdisciplinarni.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Usp. Suzana VULETIĆ, *Bolesničko pomazanje u perspektivi bolničkog dušobrižništva i palijativne medicine...*, str. 43.

¹⁰⁷ Usp. Vojko ĐORĐEVIĆ; Marijana BRAŠ; Lovorka BRAJKOVIĆ, *Palijativna skrb – brinimo zajedno*, Zagreb, 2014., str. 8.

¹⁰⁸ Suzana VULETIĆ; Brankica JURANIĆ; Štefica MIKŠIĆ; Željko RAKOŠE, *Palijativna skrb i medicinsko-duhovne potrebe terminalnih bolesnika, Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 4., str. 901.–902.

Tim preporukama zamjećujemo kako čovjek vjernik posjeduje svoj duhovni temelj koji i u trenucima najtežih borbi s bolešću treba zadovoljiti. U tome nam upravo pomažu takva iznašašća i modeli kojima se lakše možemo orijentirati i znati djelovati u pravom trenutku.

Iz kratkog ali sažetog prikaza dušobrižništva bolesnika i umirućih spoznajemo ispunjavanje naloga Isusa Krista oko brige za bolesne i umiruće. Isus Krist koji je svojoj zajednici povjerio briga da bude prisutna među bolesnima i umirućima prikaz je ambivalentne slike, ljudske i božanske suradnje oko spašavanja unesrećenoga. To je i prikaz Božje ljubavi koja treba i prihvaća čovjeka u svoju božansku sredinu, kako bi po njemu djelovala i iskazivala svoju svemoć (usp. Mk 16, 17-18).

3.1.2. Dušobrižnik, znak utjehe i nade

„Tješite se uzajamno i izgrađujte jedan drugoga,... da ne bi tugovali kao oni koji nemaju nade.”
(1 Sol 4, 13; 5, 11)

Svako ovozemaljsko zanimanje treba svoje simpatizere koji će dobrovoljno prihvatiti ono za što su se opredijelili. Na tom tragu Drugi vatikanski sabor u dekretu *Presbyterorum ordinis* potiče i nadahnjuje svećenike na neizmjernu brigu oko bolesnih i umirućih: „Neka se s najvećom skrbi brinu za bolesne i umiruće, neka ih posjećuju i hrabre u Gospodinu.”¹⁰⁹ Na tragu tog dekreta prof. Vuletić zaključuje i donosi biblijsko utemeljenje iz Isusove prispodobe te veli da su ti redci nadahnuti primjerom samoga Krista, danog apostolima, koji imaju zadaću svjedočiti prototip *Samaritanca* u izražavanju zapovijedi ljubavi prema bližnjemu, a napose koji pate u tjelesnim bolima ili se pripremaju na okončanje svog zemaljskoga života.¹¹⁰

Tko je uopće dušobrižnik i tko može obavljati službu dušobrižnika? Dušobrižnik jest redovito svećenik, ali to može biti i đakon ili neki drugi pastoralni suradnik (npr. teolog, akolit ili netko iz pastoralnoga vijeća). Sama će pojava svećenika ili đakona pred bolesnima, ali i njihovim najbližima, donijeti snažnu poruku onostranosti. Jer svećenik ili đakon sa svojom osobnošću i čitavim životom naviješta da ono što vidimo i proživljavamo u ovome životu nije čitava stvarnost, jer se smrću život samo mijenja, a ne oduzima, i kad se raspadne dom

¹⁰⁹ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu prezbitera*, (7. 12. 1965., Rim), *Dokumenti*, KS, Zagreb, 2008., br. 10.

¹¹⁰ Usp. Suzana VULETIĆ, *Bolesničko pomazanje u perspektivi bolničkog dušobrižništva i palijativne medicine...*, str. 46.

ovozemnog boravka, stječe se vječno prebivalište na nebesima.¹¹¹ Zbog takvoga pogleda na crkvenog službenik možemo sigurno reći da je on znak i to znak nade i utjehe.

Narod koji je tijekom povijesti patio, imao je uvijek svoje znakovite osobe koje su im u najtežim trenucima znali donijeti utjehu i nadu. Tu znakovitost potrebno je da svaki crkveni službenik čuva i to autentično. Jer jedino će tim buditi nadu i ukazivati na smisao patnje i problema koji netko prolazi.

Ozbiljna se dušobrižnička briga za bolesne uvijek temelji na pravilnome pristupu i komunikaciji. Prof. Mateljan kritizira sam teološki koncept studiranja te naglašava kako, nažalost, teološki studij danas jednoga dušobrižnika neće najbolje pripremiti za službu koju treba obavljati. Teološki studij nema dovoljno prostora koji je posvećen pastoralu bolesnika, posebno u uvjetima bolničkoga liječenja. Zbog takvoga se problema dušobrižnici često teško snalaze u svome pozivu. Još jedan od problema s kojim se dušobrižnici susreću jest strah od susreta s bolesnikom. Potrebno je napraviti odmak od toga te imati vjere, volje i ljubavi za bolesnika. U pristupu k bolesnome potrebno je ići kao kad se ide i zdravome čovjeku. Nepotrebno je bolesnika ispitivati o bolesti, već treba biti strpljiv i dopustiti bolesniku da sam progovori o svojem stanju.¹¹² U takvom pristupu, rađa se bolesnikova otvorenost za Boga, sakramentalnu i dušobrižničku crkvenu ulogu te se naznačuje obris duhovne utjehe. Takav je obris jasno naznačio dekret o misijskoj crkvenoj djelatnosti *Ad Gentes*:

„Kao što je Krist obilazio sve gradove i sela liječeći svaku slabost i bolest u znak nadolaska Božjega kraljevstva, tako se i Crkva po svojim sinovima združuje s ljudima svakoga položaja, ali najviše sa siromasima i patnicima i za njih se rado zalaže. S njima dijeli radosti i žalosti, poznaje njihove životne težnje i neizvjesnosti, s njima trpi u smrtnoj stisci.”¹¹³

Zadržavajući se na službi dušobrižnika, potrebno je istaknuti određene vrednote koje bi trebao imati jedan dušobrižnik. Vlč. Šmuc, preminuli svećenik Varaždinske biskupije, u svome članku poimenično nabroja odlike koje treba imati jedan dušobrižnik i kako bi se trebao odnositi prema bolesnicima. Dušobrižnik bi trebao imati sljedeće odlike: osobnu sklonost i stabilnost osobe, teološku izobrazbu, posebnu bolničko dušobrižničku izobrazbu, spremnost na superviziju, dobro poznavanje sebe, svojih mogućnosti i granica, spremnost da u interakciji s bolesnikom otkriva svoje slabosti, prilagodljivost u razgovoru, slijediti načelo „ne govori prije nego si čuo i ne miješaj se usred razgovora”, u „samaritanskoj službi” ne poklapati bolesnika

¹¹¹ Usp. Marko. BABIĆ, Dušobrižnik, donositelj utjehe..., str. 218.

¹¹² Usp. Ante MATELJA, *Mala knjiga o vjeri i zdravlju*..., str. 103-105.

¹¹³ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve*, (7. 12. 1965., Rim), *Dokumenti*, KS, Zagreb, 2008., br. 12

„pobožnim izrekama”, sposobnost pokazati suosjećajnost, sposobnost za određivanje granice do koje može ići u razgovoru s bolesnikom; odlučnost da ne dopusti pacijentovo iskorištavanje.¹¹⁴ Iz toga se da zaključiti da je dušobrižništvo vrlo zahtjevno i da ne treba olako pristupati, a osobito ne povjeriti tu službu svećeniku koji nije u stanju pokazati empatiju.

Prijašnji su katekizmi ubrajali pohod bolesnika među djela duhovnog milosrđa, a obrednik bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesnike u 43. broju preporučuje da „posebice župnici i drugi kojima je povjerena briga za bolesne upute riječi vjere koje će ih poučiti o smislu ljudske bolesti u otajstvu spasenja”.¹¹⁵ Tako je i pohod bolesnika još jedna od odlika dušobrižničke službe.

Uz te službe treba dodati kako je jedan dušobrižnik dužan nakon smrti osobe dušobrižničku službu usmjeriti na obitelj i rodbinu preminuloga. Tu službu potrebno je obavljati najprije bdijenjem u pokojnikovoj kući, prigodom sahrane naviještajući kršćansku nadu i rasvjetljujući tajnu smrti i prelaska u vječni život te misom zadušnicom u homiliji. Svakako da takvi modeli i pristupi dušobrižničke službe ne smiju stati samo na tim istaknutim smjernicama; potrebno ih je uvijek razvijati i sve više prilagođavati vremenu u kojemu živimo ne zaboravljajući Majku Crkvu koja donosi blagu sućut i utjehu vjere te podiže duh vjernika.¹¹⁶

Uz opisane karakteristike, odlika dušobrižnika jest da bude i čovjek molitve, posebice molitve za bolesnike.

3.1.3. Molitva za bolesnike

„Kad molite, ne blebećite kao pogani. Misle da će s mnoštva riječi biti uslišani. Ne nalikujte na njih. Ta zna vaš Otac što vam treba i prije negoli ga zaištete. Vi, dakle, ovako molite: ‘Oče naš, koji jesi na nebesima! Sveti se ime tvoje! Dođi kraljevstvo tvoje! Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji! Kruh naš svagdanji daj nam danas! I opusti nam duge naše kako i mi otpustismo dužnicima svojim! I ne uvedi nas u napast, nego izbavi nas od Zloga!’”
(Mt 6, 7-14)

Kršćanska molitva o kojoj govori KKC jest uzdignuće duše k Bogu ili traženje primjerenih dobara od Boga.¹¹⁷ To uzdignuće najčešće izričemo usmenim vapajima

¹¹⁴ Usp. Marko ŠMUC, Bolnički dušobrižnik u službi života „Samaritanska” služba, *Služba Božja*, 53 (2013.) 3.-4, str. 427.-428.

¹¹⁵ *Rimski obrednik, obnovljen prema odluci svetoga općega sabora Drugoga vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI., Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne...*, str. 43.

¹¹⁶ Usp. Marko BABIĆ, Dušobrižnik, donositelj utjehe, *Služba Božja*, 51 (2011.) 2., str. 2018.-2019.

¹¹⁷ KKC, 2559.

izgovarajući određeni tekst ili spontano ponavljajući određene rečenice. No molitva nije ni znanstvena ni medicinska pojava; ona je duhovno-mistični prisni odnos i proizvodi vidljivi rezultat terapijskog djelovanja. Usto molitve mogu biti molbe, zahtjevi za pomoć, izlječenje, čudo, ili olakšanje.¹¹⁸

Iz novozavjetnih svjedočanstva vidimo kako su mnogi bolesnici molili i vapili Gospodinu da ih ozdravi ili samo pogleda. Sjajan primjer vapaja bolesnika jest slijepi Bartimej; »Kad je čuo da je to Isus Nazarećanin stane vikati: „Sine Davidov, Isuse, smiluj mi se!” Mnogi ga ušutkivahu, ali on još jače vikaše: „Sine Davidov, smiluj mi se!”« (Mk 10, 47). Iz toga primjera vidimo molitvu kao sredstvo s kojim možemo sve postići, čak i dozvati Isusa u najtežim trenucima života kada mislimo da je sve izgubljeno. Taj primjer ostavlja nam još nešto, a to je posebnost komunikacije s bolesnima. Tu će posebnost Krist prenijeti na svoje apostole, a oni poslije na svoje učenike. Takav pristup preuzimaju i svećenici u susretu s bolesnikom. No iz toga pristupa iščitava se ne samo pristup bolesnome nego i molitva za njega. Tako osobna dušobrižnikova molitva s bolesnikom i za bolesnika, sukladno situaciji u kojoj se nalazi, najdublji je oblik uključivanja dušobrižnika u brigu za bolesnika. Tom će molitvom bolesnika i njegovi najbliži doživjeti duhovnu skrb ne kao obavljanje nekoga posla, nego kao istinsku duhovnu brigu za čovjeka.¹¹⁹ O takvome pristupu dušobrižnika bolesniku Krist daje jasan nagovještaj: „Bijah bolestan i pohodiste me” (Mt 25, 35).

U molitvi dušobrižnika za bolesnika ne treba u pitanje stavljati dužinu same molitve, nego pristupa i prilagođavanja stanju bolesnika, njegovoj vjerničkoj praksi u prijašnjem životu, psihološkom stanju i raspoloženju onih koji ga okružuju. Ako je bolesnik lakše i izvan smrtno opasnosti, tada molitva može biti nešto duža nego što donosi sam obrednik, ali opet treba paziti na duljinu da se ne iscrpljuje bolesnika. Ako je teže bolestan, tada svakako treba biti razborit.

Prof. Mateljan pak kaže da se bolest može nadvladati na duhovan način. Potrebno je osvijestiti sebi, ali i bolesnome da se bolest može nadvladati na duhovan način te navodi na koji se način to može dogoditi. Jedan bolesnik svoju bolest treba prikazivati kao molitvu, tj. bolest treba postati molitvom. Zašto je to tako? Molitva kod bolesnika prolazi razne stupnjeve. Najprije jedan dušobrižnik s bolesnikom svim žarom i snagom moli Boga da bolest prestane. Takva molitva usmjeriti će bolesnika da se otvori Božjoj volji i da je prihvati kakva god ona bila. U takvoj molitvi prestati će unutarnja udaljenost između bolesnika i Boga. To i jest

¹¹⁸ ŽIVKOVIĆ, Ilija; VULETIĆ, Suzana, *Posljednji trenutci prije vječnosti. Teološko-bioetički naglasci shvaćanja smrti i psihološko-duhovne intervencije namijenjene umirućima i ožalošćenima...*, str. 425.

¹¹⁹ Usp. Ante MATELJA, *Mala knjiga o vjeri i zdravlju...*, str. 118.

zapravo cilj, otvoriti bolesnika raspoloživosti za Boga te mu u takvoj raspoloživosti predočiti nadu i smislenost bolesti.

Donosimo jedan primjer molitve dušobrižnika za bolesnika u obredu bolesničkoga pomazanja:

„Gospodin koji te je oslobodio grijeha neka te spasi. On neka uzme u svoju ruku što je u tvom životu prošlo kroz tvoje ruke; ono što si dodirnuo nježno, ali i ono s čime si grubo postupao; ono što si ostvario i izgradio, sve ono čime si pridonio da život uspije. Gospodin neka blagoslovi sve što si pružio u životu, ali također i ono što nisi ostvario, što si povrijedio ili razorio, sve ono što ti nije pošlo za rukom i za što nisi imao snage, sve to neka uzme Bog u svoje ruke i iscijeli. Gospodin neka uzme u svoju ruku ono što je u tvom životu bilo naročito teško (bolest, žalost...), ali također i tvoju sreću s tvom ženom i djecom, čitav život u zajednici. Bog neka uzme u svoju ruku ono što u ovom trenutku ne možeš nositi jer si preslab. U njegovoj ruci neka bude sve sačuvano.”¹²⁰

Tom molitvom zaključujemo ovaj dio dušobrižničke službe te prelazimo na pastoralne izjave i smjernice Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske, o pastoralu bolesnika, koje će nam produbiti snažnu ulogu dušobrižnika na području naše crkvene pokrajine. Vidjet ćemo kako se Sinoda jako dala u razvijanje pojedinih ureda, odbora, pododbora, a da je zapravo jako malo toga zaživjelo.

3.2. Izjave i smjernice Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske o pastoralu bolesnika

Druga biskupijska sinoda đakovačka i srijemska sazvana 30. svibnja 1998. g., uoči nedjelje Pedesetnice, pod tadašnjim pastirom mons. Marinom Srakićem imala je cilj podijeljen u četiri tematske cjeline: *evangelizacija, liturgija, kršćanski poziv i slušanje te ustroj biskupijske zajednice*, postati dragocjeno sredstvo nove evangelizacije u mjesnoj Crkvi. Geslo po kojim je sinoda održana glasi: *Ti si Krist – za nas i za sve ljude*. Velika je važnost te sinode što ju je svojim riječima blagoslovio i ohrabrio sada sveti Ivan Pavao II. 2003 g. istaknuvši kako svatko zasebno u svojim vjerničkim zajednicama, domovima i radnim mjestima u duhu evanđelja treba ostvarivati sinodske odluke.¹²¹ U tom duhu želimo predstaviti temeljne odrednice koje se tiču našega rada te svratiti pozornost na njihovu dragocjenost.

¹²⁰ Ante MATELJA, *Mala knjiga o vjeri i zdravlju...*, str. 120.

¹²¹ Usp. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske, Ti si Krist – za nas i za sve ljude*, Nadbiskupski ordinarijat, Đakovo, 2008., str. 5.

Na nekoliko stranica i u nekoliko brojeva, Druga biskupijska sinoda đakovačka i srijemska dotaknut će se evangelizacije starijih osoba i bolesnika. Polazeći već tada od statističkih i oglednih primjera kako je stanovništvo u Republici Hrvatskoj, a tako i u našoj biskupijskoj pokrajini sve starije, Druga biskupijska sinoda pokušava razvijati pastoralne modele za rad s takvim osobama. Ne zaboravljajući ni jednoga čovjeka, jer svaki je čovjek stvoren na Božju sliku, Crkvi se nameće zadaća povećane odgovornosti za evangelizaciju starih i bolesnih. Taj vid evangelizacije, istaknut će Sinoda, obuhvaća kako starije osobe i bolesnike, tako i one koje žive u njihovim obiteljima i kućama, osobe u staračkim domovima, sve bolničke ustanove i djelatnike koje obavljaju posebnu skrb o starim i bolesnim osobama.

Kako je ulaskom u treće tisućljeće medicina počela napredovati na svim područjima, tako je počela rasti i svijest o zdravlju tijela. Druga biskupijska sinoda, imajući to u vidu, progovorila je i dala pastoralne smjernice kako vjernike treba odgajati za prihvaćanje starosti, bolesti i patnje te promicati kršćanski pristup životu, umiranju i smrti.¹²²

Danas možemo zamijetiti kako su te smjernice i naputci Sinode bili u pravu. Jer danas živimo u kulturi takozvanog *zdravizma*. Gleda se na ljepotu, zdravlje i uspjeh zanemarujući konak svoga života i tako duhovnu sferu svakoga čovjeka. Takvim stavom počinjemo u našem društvu zanemarivati stare i bolesne osobe i gubiti osjećaj za međugeneracijsku ljubav i solidarnost.

Idući dalje, potrebno je zaviriti u *Zakonik kanonskog prava* i istaknuti kako je „župa određena zajednica vjernika trajno ustanovljena u partikularnoj Crkvi, za koju je pastirska briga, pod vlašću dijecezanskoga biskupa, povjerena župniku kao njezinu vlastitom pastiru”.¹²³ No zajednicu vjernika na jednome području čine i bolesni članovi. Pod tim vidimo zadaća je svake župe da u sklopu Župnog pastoralnog vijeća ustroji odbor za služenje, pododbor za evangelizaciju starih osoba i bolesnika. Tome odboru jest cilj saznati približan broj bolesnika na području župe kako bi se odgovorilo na što je moguće više duhovnih i materijalnih potreba. Šireći pastoral starijih osoba i bolesnika na razini biskupije, treba istaknuti kako je „biskupija dio Božjega naroda koji se povjerava na pastoralnu brigu biskupu u suradnji s prezbiterijem...”¹²⁴ te je na njezinu području potrebno u okviru Biskupijskog pastoralnog

¹²² Usp. *isto*, br. 75.

¹²³ *Zakonik kanonskog prava* s izvorima, Zagreb, 1996., kan. 515.

¹²⁴ *Isto*, kan. 369.

centra osnovati ured za pastoral starijih osoba i bolesnika te imenovati za to područje biskupijskog povjerenika.

Zadaća ureda jest: promicati solidarnost te razvijati osjećaje za stare i bolesne, organizirati obilježavanje Dana bolesnika (na Gospu Lurdsku), razvijati pastoral žalujućih, organizirati prikladne duhovne seminare i obnove za liječnike, medicinske sestre i bolničare, potrebno je ponuditi kvalitetnu duhovnu i teološku izobrazbu svećenicima, akolitima i drugim pastoralnim radnicima kako bi mogli dobro pratiti stare i bolesne osobe te medicinsko osoblje; uz pomoć suradnika na razini župe potrebno je organizirati volontersku pomoć starima i nemoćnima; ured bi isto tako trebao izdavati promotivne tiskane materijale koji će dati jasne upute i pomoć starim i bolesnima osobama, liječnicima i medicinskim sestrama.¹²⁵

Nažalost, o tim se temama jako malo govori tijekom studija teologije i gotovo je nemoguće čuti nešto više o tim temama o kojima se tek od nedavno poučava u kontekstu đakonske godine na KBF-u u Đakovu.

Jedan od najvažnijih pristupa starima i bolesnima jesu pastoralni pohodi. U njima je očituje podrška i blizina sa starom i bolesnom osobom, ali i Kristova zapovijed ljubavi „ljubite jedni druge; kao što sam ja ljubio vas tako i vi ljubite jedni druge”. (Iv 13, 33-34). Takve pohode, iskinut će Sinoda, potrebno je obavljati najmanje dva puta godišnje (o Božiću i Uskrsnu) kod vjernika koji nisu u stanju doći u crkvu. U pohodima prezbiter treba obaviti slavlje sakramenata pomirenja i pričesti, a po potrebi i bolesničkoga pomazanja. Uz pohode potrebno je osigurati i redovite kontakte sa svakom starijom i bolesnom osobom te im tako svjedočiti kršćansku povezanost i ljubav.¹²⁶

Može li to sve ispuniti svećenik koji obavlja župničku službu? Može. Kvalitetno? Teško. Uvijek je sve to lakše zamisliti nego ostvariti. Stoga je potrebno uistinu imati tim koji će biti spreman i kompetentan prići i doći u obitelj koja je proživljava neminovnu smrt bližnjega ili je već doživjela tragičnu smrt nekoga člana, osobito ako je riječ o mlađem članu.

Svake nedjelje župljanima koji ne mogu sudjelovati u euharistijskome slavlju zbog bolesti ili nemoći župne zajednice pozvane su osigurati nošenje svete pričesti u njihov dom.

¹²⁵ Usp. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske, Ti si Krist – za nas i za sve ljude...*, br. 77.

¹²⁶ Usp. *isto*, br. 79.

Takvu službu nije potrebno da izravno uvijek obavlja župnik (ali je poželjno). To mogu učiniti i akolite u župnim zajednicama.¹²⁷

Prof. Pažin, s druge strane, naglašava da ako neka od starih i bolesnih osoba završi u bolnici, potrebno je da je župnik tamo pohodi te da inozemna iskustva govore kako je potrebno da svaka župna zajednica ima popis vjernika koji su teško bolesni i u bolnicama.¹²⁸ Tim će se popisom lakše osigurati pastoralni rad samoga župnika i njegovih suradnika u pastoralnu bolesnika i umirućih. No kako doći do pojedinih članova koje župnik možda nikada nije ni susreo tijekom svoje župničke službe?

Sinoda će istaknuti kako bi svaka bolnica trebala imati svoga bolničkoga kapelana koji će preuzeti duhovnu skrb za bolesne i medicinske djelatnike bolnice u kojoj djeluje. Uz bolničkoga kapelana bilo bi poželjno da u bolnicama i domovima za stare i nemoćne postoji prostorija određena za bogoslužje (kapelica).¹²⁹

Kako bi prezbiteri bili spremni svima koji trebaju duhovnu pomoć dati ono najbolje, Sinoda predviđa duhovnu formaciju prezbitera. Stalnim obrazovanjem i raspoloživošću prezbitera takav oblik formacije jest moguće ostvariti na razini cijele biskupije. Međutim, još uvijek ne postoji sustavno usavršavanje, nego je to ostavljeno na volju pojedincima.

Biskupija, vidimo, pozitivno vrednuje rad i zalaganje države u skrbi za stare i teško bolesne. Uz to podupire i potiče volonterski i profesionalni angažman stručnih osoba, hospicija za umiruće te nove ustanova za prihvatanje starih i nemogućnih osoba. Ističe da, koliko god bude mogla, želi pomagati rad takvih ustanova te ih u bližoj budućnosti osnivati kako bi olakšala život starima i bolesnima jer Crkva u takvim uvijek vidi Krista patnika. Nažalost, do danas još ne postoji ni jedan hospicij za palijativnu skrb bolesnika na području Đakovačko-osječke nadbiskupije i pitanje je koliko će još vremena proći dok se to ne ostvari. Svakako od toga ne treba odustati, nego se zalagati da se ostvari što prije jer potrebe su sve veće.

¹²⁷ Usp. *isto*, br. 81.

¹²⁸ Usp. Zvonko PAŽIN, Dušobrižništvo bolesnika, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 130 (2002.) 3., str. 138.

¹²⁹ Usp. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske, Ti si Krist – za nas i za sve ljude...*, br. 85.

3.3. Pastoralni izazovi u bolničkom dušobrižništvu

Pastoral umirućih i bolesnih trebao bi biti prioritet u pastoralnom djelovanju. Pastoralno je djelovanje Crkve danas prošireno na mnoštvo različitih područja i dobni skupina, a to važno područje jedva da ima mjesta. Vidljivo je to iz toga što su bolnički kapelani često svećenici koji obavljaju još neke druge službe u Crkvi poput župničke službe, katehete ili pak profesora na katoličkim fakultetima i sveučilištima. Vrlo rijetko borave u bolnicama ili hospicijima, tek po pozivu članova obitelji ili pak samoga bolesnika. To je područje gdje bi se trebalo učiniti nešto više. U sklopu samog pastoralnog djelovanja dušobrižnika postoje mnogi izazovi i problemi s kojima se susreću i bolesnici i sami dušobrižnici.

S obzirom da je uz sakrament bolesničkog pomazanja susljedno vezan sakrament pokore i euharistije/popudbine, potrebno je istaknuti koje su poteškoće dušobrižnika po tom pitanju. S jedne strane kada gledamo sakrament pokore, koji neposredno pripravlja vjernika na susret s Božjom milošću i daje olakšanje duši i tijelu te ohrabruje za lakše podnošenje neugodnosti i bolesti,¹³⁰ ipak s druge strane vidimo da, suvremeni svijet u kojem živimo polako ateizira društvo i suvremeni čovjek gubi svijest grijeha i grešnosti te mu ovaj sakrament postaje beznačajan i nerazumljiv. Stoga se čovjeku današnjice prezentira mišljenje kako je danas sve dopušteno! Na tragu takvoga razmišljanja, prof. pastoralne teologije Alojzije Čondić ističe kako je potrebno znati služiti se katehetskim poukama, psihološkim, sociološkim i antropološkim znanostima, odgajati vjernike i poučavati ih o životnoj, duhovnoj i teološko-pastoralnoj važnosti pristupanja ispovijedi, pa i zbog malih grijeha, u obliku osobne ispovijedi.¹³¹ Isti autor, ali u drugom djelu, kaže kako je danas u bolničkom dušobrižništvu sakrament pomirenja u obliku dijaloga nužan, ali da se pretvaranjem sakramenta pomirenja u duge i spokojne razgovore gubi nit sakramentalnosti. U takvom se poimanju nameću teološko-pastoralna pitanja: Traži li vjernik prvotno oprost i pomirenje, usmjeruje li se na grijeha i kajanje ili se radi, kako se često događa, o psihološkim tegobama i „osjećaju krivnje”?¹³² Dakako, često je riječ o potrebi savjetovanja i oslobođenja od zabrinutosti, što može biti učinak sakramenta. Isto tako govor o ispovijedi ne smije se svesti samo na govor o grijehu i zlu; bitno je isticati stvarnost Očeve blizine, milosrđa i ljubavi (usp. Lk 15). Tu je dobro da ispovjednici

¹³⁰ Usp. Ante MATELJAN, Bolesničko pomazanje i oprostjenje grijeha, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije...*, str. 19.

¹³¹ Usp. Alojzije ČONDIĆ, Sakrament pomirenja – pastoralni izazovi, u: Ivo DŽINIĆ; Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak dana Božjega...*, str. 362.

¹³² A. ČONDIĆ, *Svećenik pred izazovom pastorala ispovijedi...*, str. 6.

što uspješnije razlikuju spomenute pojave, da ne bi upali u zamku psihologiziranja i površnosti uz korištenje znanstvenih otkrića. Treba oplemenjivati njihovu cjeloživotnu formaciju te spoznaju grijeha, koja zauzima središnje mjesto za svako duhovno i pastoralno vodstvo.

Kada im se na ovakav način podsvijesti važnost sakramentalnog pomirenja s Bogom u obliku sakramenta pokore, vjernici će biti pripravnici Krista u obliku sakramenta euharistije. Ovaj sakrament po sebi osobito ima svoje značenje i važnost. U sebi posjeduje sjeme vječnoga života i moć uskrsnuća, prema Gospodinovim riječima: „Tko blaguje moje tijelo i pije mogu krv, ima život vječni; i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan“ (Iv 6,54).¹³³ Ovo blagovanje po sebi ne bi trebalo zaobići one koji se nalaze u teškim životnim situacijama, pogođenima bolesti i patnjom te prikovanima za bolesničku postelju. Upravo nošenje pričesti takvim osobama Crkva će nazvati *popudbinom*. Već u prvim kršćanskim vremenima svjedoči nam sv. Justin mučenik, postojali su vjernici koji zbog svoga zdravstvenoga stanja nisu mogli sudjelovati na euharistijskome sastanku. Citirajući tekstove Justinovih apologija prof. liturgike Zvonko Pažin ističe: „Od euharistijske se hrane svakome dijeli i svatko prima, a nenazočnima se šalje po đakonima.“¹³⁴ Ova lijepa praksa pokazuje kako su dakle, svi uzimali udjela u euharistijskoj gozbi, a onima koji nisu mogli doći đakoni bi im odnijeli. Sagledavši situaciju možemo vidjeti kako i danas ima starih i bolesnih koji bi rado došli na svetu misu, ali im to onemogućava situacija stvoreni zbog bolesti. Možda bi se i danas trebali vratiti u prva kršćanska vremena te njihovima očima profilirati pastoralnu praksu bolesnih, starih i nemoćnih te ispuniti Isusov nalog „bijah bolestan i pohodiste me!“ (Mt 25,36).

Red bolesničkoga pomazanja uz susljedne obrede pokore i euharistije donosi i sakrament bolesničkoga pomazanja. Isus Krist ustanovio je sakrament bolesničkog pomazanja htijući tako pokazati da nikada nikoga ne ostavlja prepuštena samom sebi, pa ni u bolesti, ni u smrti. Evanđelja često govore o Isusu kao iscjelitelju bolesnih: „Potresen ljudskim patnjama, Isus ne samo da dopušta bolesnicima da ga dotiču, već njihove nevolje uzima na sebe (usp. Mt 8, 17).“¹³⁵ Poslavši učenike da idu propovijedati, Isus im izrijekom kaže: „U ime ćete moje... na nemoćnike ruke polagati i bit će im dobro.“ (Mk 16, 17-18).

Primatelji, kako vidimo, toga sakramenta nemoćni su, počesto stari vjernici koji su kršteni i ozbiljno bolesni. Obrednik bolesničkog pomazanja koji izdaje Biskupska konferencija daje i konkretne upute u pogledu primatelja sakramenta te navodi da ga treba podijeliti

¹³³ KKC, br. 1524.

¹³⁴ Zvonko PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija...*, str. 201.

¹³⁵ KKC, br. 1503.–1505.

sljedećima: vjernicima čije je zdravlje ozbiljno ugroženo zbog bolesti ili starosti, prije kirurškog zahvata zbog teške bolesti ili ozbiljne životne opasnosti, može se podijeliti bolesnoj djeci ako su došla do dobi rasuđivanja (tj. djeci koja bi već mogla donekle shvatiti da im taj sakrament može biti okrepa), može se dati onome koji je izgubio svijest ili se nalazi u komi, ali bi ga vjerojatno kao vjernik bio zatražio.¹³⁶

Iz prethodnoga je vidljivo kako postoje jasne (dušobrižničke) smjernice kome se i u kojim slučajevima smije, tj. treba podijeliti sakrament bolesničkoga pomazanja. Nažalost, »pastoralno iskustvo pokazuje da sakrament bolesničkog pomazanja baš i nije u potpunosti shvaćen (a ni prihvaćen) kao sakrament u kojemu Isus Krist snagom Duha Svetoga liječi i daje snagu u borbi s bolešću. Stoga su i mnogi vjernici još uvijek zatvoreni tom sakramentu jer još uvijek prevladava ideja da: „nakon svećenika ubrzo dolaze pogrebni.”«¹³⁷ Zato je vrlo bitno ljudima u pastoralu prije nego što dođu takvi trenutci podjeljivanje sakramenta bolesničkog pomazanja objasniti da on nije sakrament mrtvih, nego živih.

3.3.1. Nedostupnost bolničkog kapelana

Nadovezujući se na prethodno poglavlje, potrebno je istaknuti još jednu od poteškoća, ali i izazova u bolničkom dušobrižništvu, a to je nedostupnost bolničkih kapelana u trenucima kada je to bolesnicima najpotrebnije, kako smo i istaknuli na samome početku ovoga trećeg dijela diplomskoga rada da su bolnički kapelani sve, samo ne primarno: bolnički kapelani.

U Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji trenutačno pri bolnicama djeluju petorica bolničkih kapelana. Od toga, ako uzmemo za prosjek, većina su redovnici. U Republici Hrvatskoj sveukupno djeluje samo dvadeset i dvojica bolničkih kapelana. Od toga je samo dvojici uređen status trajnoga zaposlenja, dok ostali uz to obavljaju još nekoliko službi.

Profesor pastoralne teologije dr. Stipe Nimac ističe jasno pravilo: kako bi jedan bolnički kapelan trebao djelovati na petsto postelja i pri tome dobiti trajno zaposlenje kao djelatnik u bolnici.¹³⁸ Sagledamo li situaciju, vidimo da doista nije tako i da je potreban još težak napor kako bi se ta ideja ostvarila u pastoralu bolesnika.

¹³⁶ Usp. *Rimski obrednik, obnovljen prema odluci svetoga općega sabora Drugoga vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI., Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne...*, str. 13.

¹³⁷ <https://ika.hkm.hr/vijesti/sakrament-bolesnickog-pomazanja-2/> (18. 7. 2021.).

¹³⁸ Usp. Stipe NIMAC, Pastoral bolesnika u Hrvatskoj, N. Ančić, N. Bižaca (ur.), *Kršćanstvo i zdravlje*, Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog simpozija održanog od 20. do 21. listopada 2005. godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu, Split, 2006., str. 200.

Bolnički kapelan obavlja dušobrižničku službu u bolnici među bolesnicima, medicinskim osobljem, liječnicima i obitelji unesrećenog. Tu uviđamo veliku ulogu takvih osoba. *Karta zdravstvenih djelatnika* na koju ukazuje prof. Suzana Vuletić ocrtava zahtjevnu i posebnu dužnost čitave Crkve, a napose bolničkih kapelana oko skrbi za bolesne i njihove obitelji, gdje im se pokušava ukazati na Božju blizinu u povlaštenim trenutcima kada je bolnički kapelan prisutan.¹³⁹ Takvu savjest zaista teško posjeduju sami bolesnici, obitelj bolesnika, medicinski djelatnici i liječnici, a ponekad i sami svećenici i redovnici koji obavljaju službu bolničkoga kapelana.

Na Božju blizinu u trenutcima boli i patnje koju prolaze terminalni bolesnici bolnički kapelan trebao bi ukazati trima svojim kompetencijama. Prva je *komunikativna kompetencija*. Njome bolnički kapelan stvara plodno ozračje za naviještenje Krista te daje ohrabrenje za nadvladavanje tegoba svojstvenih teškoj bolesti ili staračkoj nemoći.¹⁴⁰ Druga kompetencija jest *religiozna*. Svaki bolnički kapelan po sebi treba imati autentičnu duhovnost, teološko znanje, povezanost s crkvenom zajednicom, sposobnost za religiozni i dušobrižnički razgovor te biti spreman na liturgijsko djelovanje. Upravo s tom kompetencijom bolnički kapelan ima zadatak pokazati da bolest i patnja ne moraju biti znak gubitka, poraza, nego da mogu postati ulazak u novo razumijevanje života i stvarnosti u kojoj se bolesnik nalazi.¹⁴¹ Treća kompetencija koja je poželjna da je posjeduje jedan bolnički kapelan jest *etička i društveno-politička* kompetencija. Možda na prvu ruku nerazumljivo, no u sadržaj te kompetencije ulaze etički problemi i znanje o medicinsko-etičkim pitanjima te spremnost na zastupanje bolesnika pred bolnicom.

Hrvatska biskupska konferencija (dalje HBK), govoreći i nadovezujući se na kompetencije samog bolničkog kapelana, ističe potrebu trostruke vjernosti. Trostruka vjernost odnosi se prema vjeri Crkve, prema *Svetom pismu* i njegovu crkvenom tumačenju te prema čovjeku kojemu je navještaj upućen.¹⁴²

Kada se sve prethodno navedeno uzme u obzir, kao i cjelokupno stanje u Republici Hrvatskoj oko bolničkih kapelana i njihova djelovanja u bolnicama i drugim ustanovama, očito je da nam kvalitetno strukturiranje bolničkoga pastoralna tek predstoji.

¹³⁹ Usp. Suzana VULETIĆ, *Bolesničko pomazanje u perspektivi bolničkog dušobrižništva i palijativne medicine...*, str. 42.–43.

¹⁴⁰ Usp. *isto*, str. 43.

¹⁴¹ Usp. *isto*, str. 44.

¹⁴² Usp. Stipe NIMAC, *Pastoral bolesnika u Hrvatskoj...*, str. 201.

3.3.2. Odgađanje primanja sakramenta bolesničkoga pomazanja

Kada smo u ovome radu proučavali povijest razvoja sakramenta bolesničkoga pomazanja, mogli smo uvidjeti kako se sam naziv, ali i odnos djelitelja i primatelja prema tome sakramentu mijenjao. Upravo će baš te promjene naziva u povijesti crkvene sakramentologije, reći će prof. Suzana Vuletić, dovesti do opravdane strepnje i zaziranja od primanja sakramenta bolesničkoga pomazanja.¹⁴³ Na temelju nam se takve situacije upravo javlja problem, ali i izazov u bolničkome dušobrižništvu.

„Čovjek današnjice, reći ćemo, opsesivno teži za kvalitativnom i kvantitativnom zemaljskom postojanošću i produživanjem života, zaodjenut, kultom zdravlja, tjelesnoga vitalizma; zapalima u krizu duhovnosti, preplašenim pred neizvjesnošću eshatološke stvarnosti; pogođenima nedostatkom pravovremene svećeničke asistencije i odgađanjem njihovih bližnjih, ali i osobnom nespremnošću primiti sakramente“.¹⁴⁴

U takvim situacijama može im pomoći bolnički kapelan, koji obavlja svoju funkciju u bolnicama i drugim medicinskim ustanovama dijeleći sakrament bolesničkoga pomazanja, naviješta živu prisutnost Krista koji nas uzima za ruku, miluje nas kao što je činio s bolesnicima i podsjeća nas da mu već pripadamo i da nas ništa, pa ni zlo smrti i bolesti, neće moći odvojiti od njega.¹⁴⁵

Ponekad izvori straha od primanja sakramenta bolesničkoga pomazanja koji svoju neupućenost i neznanje vuku od svoji predaka imaju *bolesnikovi bližnji, sam bolesnik te zdravstveno osoblje*. U pastoralnoj praksi česta je pojava da se bolesnikovi bližnji plaše pozvati svećenika kako bi udijelio sakrament bolesničkoga pomazanja, nastojeći time ne uznemiravati bolesnika i ne stvarati mu strah od blizine smrti. Ne žele zvati svećenika kako ne bi stvorili pogrešan dojam pred bolesnikom da jedva čekaju da on umre i da ga se riješe. Još je nekoliko problema koje znaju stvoriti bolesnikovi bližnji, a ti su da ne žele ispuniti bolesnikovu posljednju želju oko primanja sakramenta bolesničkoga pomazanja, nekada prisilno nameću sakramentalni ispraćaj, opterećeni iz pogrešnih uvjerenja sa strahom od uskraćivanja crkvenoga pogreba ili očekivane vječnosti.¹⁴⁶ Posljedica koja zna nastati odgađanjem

¹⁴³ Usp. Suzana VULETIĆ, *Bolesničko pomazanje u perspektivi bolničkog dušobrižništva i palijativne medicine...*, str. 44.

¹⁴⁴ *Isto*, str. 45.

¹⁴⁵ Usp. *isto*, str. 47.

¹⁴⁶ Usp. *isto*, str. 45.

sakramentalne okrepe bude dosta često bolesnikov upad u nesvjesno stanje u kojemu više ne može komunicirati sa svećenikom/dušobrižnikom.

Kako vidimo iz predstavljenih problema i krive shvaćenosti toga sakramenta, on još uvijek prevladava kao sakrament mrtvih, a ne živih. Stoga nam se nameće nužna uspostava katehetsko-pastoralnih programa u svim dobnim skupinama naše Crkve.

Bolest i sve ono što ona sa sobom donosi svakoga vjernika otvara transcendentalnoj zbilji. Tako čovjek u svojoj ograničenosti i konačnosti lakše spoznaje da mu je potrebna sakramentalan okrepa i pomirenje s Bogom. Nju će moći dobiti preko onih koji obavljaju tu službu po Isusovu nalogu, „uputivši ih:... Bolesne liječite, mrtve uskrisujte, gubave čistite, zloduhe izgonite! Besplatno primiste, besplatno dajte!” (Mt 10, 5.8).

ZAKLJUČAK

Čovjek, patnik, danas više no ikada, osamljen je u svojoj patnji. Suvremeni svijet i tehnologija te ubrzan način života doveli su do toga da čovjek više nema vremena za drugoga pa čak ni svoga bližnjega. Koliki bolesnici, nažalost, provedu gotovo cijeli dan sami u bolesničkoj postelji jer članovi najuže obitelji odlaze na posao ili ga nemaju priliku ispratiti za vrijeme ograničenih bolničkih posjeta. Zato danas više no ikad potrebno je osvijestiti širem krugu važnost dušobrižništva. Osobito svećenici i djelatnici u pastoralu morali bi više brige posvetiti bolesnima, osobito onima koji se nalaze u terminalnoj fazi svoje bolesti te iz dana u dan iščekuju trenutak umiranja.

U ovome radu pokušali smo progovoriti kako tumačiti i shvaćati patnju i bol iz kršćanske perspektive. Kako bol i patnju tumači medicina, a na koji način o patnji progovara *Sveto pismo*. U konačnici naš kršćanski život nezamisliv je upravo bez patnje jer patnjom Isus Krist osigurao nam je svima spasenje i vječni život. Po patnji se suobličujemo Kristu patniku. Zbog toga Kršćanin ne smije zazirati od patnje, nego patnju treba osmisliti i na taj način doživjeti preobrazbu vlastite egzistencije. Istaknuta je važnost bolesničkog pomazanja kao jednog od bitnih elemenata upravo u trenutcima umiranja kad osoba čezne za snagom odozgor kako bi se lakše suočila sa strahom od smrti, a osobito kako se ne bi osjećala ostavljenom i usamljenom. U konačnici sakramenti imaju milosne učinke u našim životima. I naposljetku, u zadnjem poglavlju, govor je o važnosti dušobrižništva u sklopu pastorala bolesnika i umirućih.

Došli smo zapravo do zaključka da je sakrament bolesničkog pomazanja zapravo „palijativni sakrament“, kako ga naziva prof. Vuletić. I da se danas više no ikada otvara prostor i uočava se važnost za palijativnom skrbi i hospicijima u kojima su bolesni i umirući. Kako bi im se omogućilo dostojanstveno umiranje i suočavanje sa smrću možda ne bez straha, ali zasigurno umanjnim strahom. Medicina čovjeku može ponuditi lijekove i ublažiti osjećaj boli, ali strah, anksioznost i emocionalnu nestabilnost ne može otkloniti. Bolesnik treba imati mogućnost i pravo da u svojoj terminalnoj fazi bolesti ima svu duhovnu skrb, a Crkva bi na te potrebe i na ta pitanja trebala dati valjan odgovor i angažman.

Ovaj rad otvara daljnja pastoralna pitanja na koja treba spremno odgovoriti i poraditi na poboljšanju pastoralnog djelovanja. Jedno od najvažnijih jest pitanje bolničkog kapelana koji bi uistinu boravio i kretao se po odjelima na kojima leže umirući, a ne kao što je do sada praksa da se imenuje pojedinog župnika da povremeno ili samo po pozivu članova obitelji pohodi bolnicu ili hospicij. *Semper maior!*

BIBLIOGRAFIJA

Crkveni izvori i dokumenti

DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve*, (7. 12. 1965., Rim), *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi*, (21. 11. 1964.), *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu prezbitera*, (7. 12. 1965., Rim), *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Sacrosanctum concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji*, (22. 11. 1964., Rim), *Dokumenti*, Zagreb, 2008.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, (za uporabu prijevoda na hrvatski jezik), Zagreb, 1994.

IVAN PAVAO II., *Reconciliatio et paenitentia – Pomirenje i pokora*, Zagreb, 1996.

IVAN PAVAO II., *Spasonosno trpljenje*, (11. veljače 1984., Rim), Zagreb, 1985.

IZJAVE I ODLUKE DRUGE BISKUPIJSKE SINODE ĐAKOVAČKE I SRIJEMSKE, *Ti si Krist – za nas i za sve ljude*, Đakovo, 2008.

RIMSKI OBREDNIK, *obnovljen prema odluci svetoga općega sabora Drugoga vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI., Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne*, Zagreb, 2009.

ZAKONIK KANONSKOG PRAVA, *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1996.

Djela

COURTH, Franz, *Sakramenti. Priručnik za studij i praksu*, Đakovo, 1997.

DODIG, Slavica, *Biblijska medicina, O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji*, Zagreb, 2016.

ĐORĐEVIĆ, Vojko; Marijana BRAŠ; Lovorka BRAJKOVIĆ, *Palijativna skrb – brinimo zajedno*, Zagreb, 2014.

JORES, Arthur, *Čovjek i njegova bolest*, Zagreb, 1982.

JURIČ, Stipe, *Što je Bog rekao o patnji*, Zagreb, 1997.

- LÜTZ, Manfred, *Užitak života, Protiv terora dijete, manije zdravlja i kulta fitnessa*, Split, 2015.
- MATELJAN, Ante, *Mala knjiga o vjeri i zdravlju*, Split, 2009.
- MATELJAN, Ante, *Obdareni ljubavlju. Uvod u teologiju milosti*, Split, 2006.
- MATELJAN, Ante, *Zašto slaviti sakramente? Jesu li sakramenti isprazni obredi ili susret s Bogom?*, Split, 2010.
- NIMAC, Stipe, Pastoral bolesnika u Hrvatskoj, u: N. Ančić, N. Bižaca (ur.), *Kršćanstvo i zdravlje*, Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog simpozija održanog od 20. do 21. listopada 2005. godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu, Split, 2006., str. 191.–209.
- PAŽIN, Zvonko, *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018.
- POPOVIĆ, Anto, *Uvod u knjige Staroga zavjeta 3: Mudrosne i poetske knjige: Knjiga o Jobu, Knjiga Psalama, Knjiga Izreka, Knjiga Propovjednikova, Pjesma nad pjesmama, Knjiga Mudrosti, Knjiga Sirahova*, Zagreb, 2020.
- STARIĆ, Aldo, *Biblijsko-teološki vid sakramenta bolesničkoga pomazanja*, Zagreb, 1983.
- SZENTMARTONI, Mihaly, *Psihologija duhovnog života*, Zagreb, 1990.
- VUGDELJA, Marijan, *Patnja i bol u svijetlu Biblije i ljudskog iskustva*, Franjevačka visoka bogoslovija Makarska, Zagreb, 1993.
- VULETIĆ, Suzana; JURANIĆ, Brankica; MIKŠIĆ, Štefica; RAKOŠEC, Željko, Palijativne potrebe umirućih i ožalošćenih u terminalnoj fazi, u: D. Puntarić, I. Stašević, D. Ropac i suradnici (ur.), *Javno zdravstvo*, Udžbenici Hrvatskog katoličkog sveučilišta, Zagreb, 2017.
- VULETIĆ, Suzana; RAKOŠEC, Željko; MIKŠIĆ, Štefica; JURANIĆ, Brankica, Duhovna skrb umirućih i ožalošćenih u sklopu palijativne medicine, u: I. Markešić (ur.), *Čovjek i smrt. Teološki, filozofski, bioetički i društveni pristup*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Hrvatsko katoličko sveučilište – Udruga Posmrtna pripomoć, Printera, Zagreb, 2017., str. 329.–366.
- ŽIVKOVIĆ, Ilija; VULETIĆ, Suzana, *Posljednji trenutci prije vječnosti. Teološko-bioetički naglasci shvaćanja smrti i psihološko-duhovne intervencije namijenjene umirućima i ožalošćenima*, Sveta Nedjelja, 2016.
- JUKIĆ, Marko, Očuvanje zdravlje – liječenje bolesnika, u: Nediljko Ante Ančić i Nikola Bižaca (prir.), *Kršćanstvo i zdravlje*, Split, 2006.

Članci

- BABIĆ, Marko, Dušobrižnik, donositelj utjehe, *Služba Božja*, 51 (2011.) 2., str. 217.–221.
- CVITKOVIĆ, Josip, Patnja i rubne osobe, *Počeci*, 2 (1997.) 2., str. 11.–16.
- ČONDIĆ, Alojzije, Svećenik pred izazovom pastoralna ispovijedi, *Služba Božja*, 56 (2016.) 1., str. 22.–41.
- DANČUO, Milan, Uporišta i naglasci sakramenta bolesničkoga pomazanja, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 148 (2020.) 6., str. 25.–29.
- DEVETAK, Vojko, Pastoralno-liturgijski vidik sakramenta bolesničkog pomazanja, *Služba Božja*, 19 (1979.) 3., str. 235.–247.
- IKIĆ, Niko, Sakramenti *in generis, communicatio in sacris* i sakramenti u katoličkom i pravoslavnom nauku i praksi, *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 4., str. 1163.–1189.
- ILIĆ, Zdenko, Bolesničko pomazanje, Povijesno pravni prikaz, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 148 (2020.) 6., str. 30.–35.
- LOVRINČEVIĆ, Adrijana, Knjiga o Jobu. Patnja nedužnog, *Kateheza*, 32 (2010.) 2., str. 139.–156.
- MATELJAN, Ante, Bolesničko pomazanje – sakrament ozdravljenja?, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 125 (2007.) 5., str. 405.–412.
- MATELJAN, Ante, Bolesničko pomazanje i oprostjenje grijeha, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 148 (2020.) 6., str. 15.–24.
- MATELJAN, Ante, Teologija sakramenata u Katekizmu Katoličke Crkve, *Bogoslovska smotra*, 65 (1995.) 1., str. 1.–13.
- PAŽIN, Zvonko, Dušobrižništvo bolesnika, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 130 (2002.) 3., str. 138.–141.
- RADIONOV, Tanja, Smisao života i patnje promatran kroz katoličko-teološku i psihološku logoterapijsku perspektivu, *Obnovljeni život*, 2 (2017.) 1., str. 517.–528.
- SRAKIĆ, Marin, Bolesničko pomazanje sakrament nade i okrepa u bolesti, *Bogoslovska smotra*, 48 (1978.) 3.–4., str. 255.–269.
- ŠMUC, Marko, Bolnički dušobrižnik u službi života „Samaritanska” služba, *Služba Božja*, 53 (2013.) 3.–4., str., 427.–430.
- TAMARUT, Anton, Povezanost sakramenta ozdravljenja i služenja sa sakramentima kršćanske inicijacije, *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 3., str. 583.–602.
- VUKŠIĆ, Tomo, Zakonske i druge pravne pretpostavke pastoralna zdravstva u Republici Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini, u: *Služba Božja*, 53 (2013.) 3.–4., str.. 377.–394.

VULETIĆ, Suzana, Bolesničko pomazanje u perspektivi bolničkog dušobrižništva i palijativne medicine, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 148 (2020.) 6., str. 41.–47.

VULETIĆ, Suzana; JURANIĆ, Brankica; MIKŠIĆ, Štefica; Željko RAKOŠE, Palijativna skrb i medicinsko-duhovne potrebe terminalnih bolesnika, *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 4., str. 881.–906.

Internetski izvori

<https://www.svjettorijeci.ba/novosti/spasonosni-smisao-patnje> (pristupljeno 6. srpnja 2021.).

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54124> (pristupljeno 8. srpnja 2021.).

<https://www.vjerajdjela.com/ozdravljenje-uzetoga-i-rasprava-o-subotnjem-pocinku-iv-5-1-18/> (pristupljeno 17. srpnja 2021.).

<https://ika.hkm.hr/vijesti/sakrament-bolesnickog-pomazanja-2/> (pristupljeno 18. srpnja 2021.).

<https://magnifikat.hr/sv-benedikt-ora-et-labora-za-zivot-vjecni-vjecni-odmor/> (pristupljeno 3. ožujka 2021.).

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=47012> (pristupljeno 4. ožujka 2021.).